

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Ak. god. 2015./2016.

Ana Marić

Knjižnice i knjižničari u popularnoj kulturi

diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, 2016.

Sadržaj

Uvod	1
1. Stereotipi o knjižničarima	3
2. Društveni status knjižničara danas.....	5
2.1. Status knjižničarske struke kao profesije.....	6
2.2. Novi imidž knjižnica i važnost odnosa s javnošću.....	9
3. Knjižničari i knjižnice u popularnoj književnosti	13
3.1. Knjižnički policajac.....	13
3.2. Ubojstvo u Kongresnoj knjižnici	14
3.3. Groblje zaboravljenih knjiga	15
3.4. Alcatraz protiv zlih knjižničara.....	18
3.5. Ime vjetra.....	19
3.6. Pokorna	22
3.7. Biosupruga	23
4. Knjižničari u stripovima	24
4.1. Pretraga stripovskih baza podataka i izdvojeni naslovi.....	25
4.2. Manga strip Knjižnični ratovi.....	32
4.3. Pet najznačajnijih knjižničara superheroja	35
4.3.1. Kapetan Komet	36
4.3.2. Batgirl kao moćna knjižničarka	38
4.3.3. Knjižničar Lucien iz Sandmana	42
4.3.4. Luna Moth iz stripa The Escapist	44
4.3.5. Lara s Kriptona.....	46
5. Knjižničari u filmovima i serijama	49
5.1. Desk Set.....	49
5.2. The Music Man	50
5.3. Serija Seinfeld	51
5.4. Buffy ubojica vampira	53
5.5. Mumija.....	55
5.6. Read or Die	55
5.7. Hollywoodski knjižničar: Pogled na knjižničare kroz film	58
5.8. Bezvremenska Adaline.....	59

6. Zaključak.....	62
7. Literatura.....	65
Dodatak	70
Sažetak (Summary).....	74
Summary	74
O autorici	75

Uvod

Knjižničare obično nalazimo između polica, iza pultova ili u spremištima, ali ponekad i na samim policama. Da su knjižnične police ispunjene tisućama knjiga nije nikakvo otkriće, ali da su u nekim knjigama junaci, negativci, spletkari, dobročinitelji tj. sve ono što likovi postaju u mašti pisaca i redatelja, upravo knjižničari, nije toliko očito ni poznato. Ovaj rad se upravo bavi istraživanjem i pronalaženjem knjižnica i knjižničara smještenih u stvarnim, ali i manje stvarnim pričama iz knjiga, stripova, filmova te televizijskih serija.

Knjižnice su samo ustanove bez profita, knjižničari su samo čuvari zbirke, to je ženski posao, tamo rade samo starije žene sa sijedom i naočalama, komplimenti su s kojima se knjižničari još i danas susreću. O stereotipima i percepciji knjižničara u javnosti govore prva dva poglavlja ovog rada zbog pretpostavke kako uloga knjižničara u popularnoj književnosti, filmskoj industriji te stripu odgovara takvim stereotipnim prikazima, ali i zbog usporedbe sa stvarnim statusom knjižničarstva u društvu te moguće promjene. O toj temi govori i jedno istraživanje iz Hrvatske koje su provele Dubravka Pšenica i Slobodanka Radovčić, a prema kojem se od 15 zanimanja¹ knjižničarstvo nalazi tek na 12. mjestu.² Na ovakav status utječu upravo loš imidž, stereotipi struke te nedovoljna zastupljenost u medijima, publikacijama te kanalima koji su dostupni široj javnosti.

Stereotipi nastali pod utjecajem tradicija i imaginacija, isprepliću se i čine pozadinu svih aspekata: formalnog, praktičnog i popularnog. Upravo posljednji aspekt, popularna kultura, središnje je područje istraživanja ovog rada. To je područje koje obiluje raznovrsnim autorskim djelima koja ili zbog sadržaja, atraktivnosti ili jednostavno dostupnosti bude naklonost velikih masa. Zbog kompleksnosti i ovisnosti o kontekstu, pojam popularne kulture nemoguće je jednoznačno definirati no ipak potrebno odrediti okvir koji obuhvaća sve jedinice koje će biti obrađene u ovom radu. Što se tiče književnosti, popularna literatura uključuje

1 Autorice su izabrale 15 zanimanja kojima je zajedničko obilježje visoka ili viša stručna sprema. Uz tradicionalno najuglednije uvrštena su i ona zanimanja koja su više ili manje srodna knjižničarskoj struci, odnosno ona koja svoju primarnu djelatnost realiziraju kroz državne ustanove.

2 Pšenica, D. ; Radovčić, S. Knjižničarstvo danas: društvena važnost, ugled i status. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39, 1/2 (1998), str. 89-98.

one tekstove namijenjene masama te tekstove koji nailaze na naklonost široke publike, a od umjetničke književnosti se razlikuje prema tome što je namijenjena prvenstveno za zabavu. Popularna literatura, a tako filmovi i serije tog žanra, za razliku od sadržaja visoke kulture, u pravilu ne traže visoki stupanj formalne ljepote, suptilnosti i dugotrajnosti. Najvažnijim žanr u popularnoj književnosti uvijek se smatrao onaj romantični, a odmah iza njega dolazi epska i znanstvena fantastika. Ipak, detektivske priče ili misteriozni kriminalistički romani najčitaniji su oblik popularne književnosti.³ Kako popularna literatura danas uključuje i žanrove poput grafičkih romana i stripova ovaj rad uključuje i poglavlje o ovoj, popularno nazvanoj, devetoj umjetnosti.

Kada i jesu zastupljeni u medijima i popularnoj kulturi, knjižnica i knjižničari nerijetko su predstavljeni i ismijavani upravo kroz već spomenute banalne i stereotipne prikaze. Ipak, pod pretpostavkom da postoji i određen broj pisaca i redatelja koji lik knjižničara shvaćaju ozbiljnije, uključujući cenzuru, slobodu izražavanja, autorsko pravo te ostala borbena polja koja su obilježila ovu profesiju i koja bi činila zanimljivu podlogu književnih, filmskih, televizijskih i stripovskih priča, istražiti će se navedena djela duhovnog stvaralaštva te na taj način ispitati utjecaj knjižničara u društvu i popularnoj kulturi. Izborom djela književnosti, stripovske umjetnosti, grafičkih romana, filmskih ostvarenja te televizijskih serija poglavito namijenjenih čitateljima/gledateljima i njihovoj recepciji pokušat će se odgovoriti na pitanje koliku moć imaju takvi prikazi u kreiranju imidža i slike knjižničarstva u javnosti te u kojoj mjeri ti prikazi pridonose ili oporgavaju klasične stereotipe o knjižničarima.

³ Popular art. // Enciklopedija Britannica. Dostupno na: <http://www.britannica.com/art/popular-art#ref236490> (14.10.2014.)

1. Stereotipi o knjižničarima

Iako se u popularnoj kulturi često ismijava izgled i banalna slika knjižničara, mnogi pisci lik knjižničara shvaćaju i prikazuju puno ozbiljnije. Prema Potpunom vodiču za pisce o herojima i heroinama (engl. *The Complete Writer's Guide to Heroes & Heroines*)⁴, knjižničarka je jedna od osam tipičnih ženskih arhetipnih protagonistica koje se pojavljuju u literaturi kroz cijelu povijest književnosti. Osnovni koncept ovog vodiča bazira se na arhetipovima iz teorije Carla Junga⁵ koji tvrdi kako ljudi imaju kolektivnu nesvijest⁶ koja se manifestira stvaranjem ličnosti koje premošćuju vrijeme, mjesto i kulturu. Spomenuti vodič nadalje spominje da se kvalitete svakog razrađenog fikcijskog lika uklapaju u jednu od osam arhetipova. Prepoznavanje ovog uzorka otkriva kako autori na taj način određuju koje će motive i metode njihov lik pratiti.

O arhetipu knjižničara/ke općenito ovaj vodič govori sljedeće: *Sve je na svom mjestu i za sve postoji određeno mjesto. Čak i ako knjižničar/ka ne uspije dostići ovakav osjećaj za red sigurno stremlji k tomu. Jasno je da više vrednuje intelektualni svijet od fizičkog. Porivi za klasificiranjem i kategorizacijom pomažu mu/joj zadržati pogled na život kao na mentalni izazov. Točnije o liku knjižničarke govori sljedeće: odjevena je obično, ne izražavajući previše svoj seksipil. Živi u svojoj glavi i vjeruje da samo ona ima sve odgovore. Često i jest u pravu ali može biti pomalo i tvrdoglava što se tiče prihvatanja tuđeg mišljenja. Nakon razmatranja mogućnosti uvijek odabire ono što njoj najviše odgovara. Kontrolira te je pametna, suzdržana i ukočena, ali ispod te čvrste pundže vreba strastvena žena. Može biti sveznalica, čija je ruka uvijek dignuta u razredu, ili možda sramežljiva kao miš koji se skriva u knjižnici. Poput Kathleen Turner iz Lova na zeleni dijamant, Ellen Barkin iz Opuštenog grada, Shelley*

⁴ Cowden, T.; LaFever, C.; Viders, S. *The Complete Writer's Guide to Heroes and Heroines: Sixteen Master Archetypes*. Las Vegas, NV : Archetype Press, 2013. Dostupno i na: <http://www.tamicowden.com/heroines.htm> (25.04.2015.)

⁵ Carl Gustav Jung, švicarski psiholog i psihijatar. Začetnik je tzv. analitičke psihologije (rjeđe korišteni naziv je arhetipska psihologija) u kojoj se razlikuju dva sloja nesvjesnoga: osobno nesvjesno i kolektivno nesvjesno.

⁶ Jung, C. Concept of Collective Unconscious. Dostupno na: http://www.carl-jung.net/collective_unconscious.html (25.04.2015.)

*Long iz Kafića Uzdravlje ili Gillian Anderson iz Dosijea X.*⁷ Stereotipi o knjižničarima u popularnoj kulturi podržavaju sliku knjižničara koji stišava učenike i ne radi ništa više od zaduživanja i razduživanja knjiga sa polica. Peresie i Alexander primjećuju kako mediji i autori fantastike često prikazuju knjižničarku kao *usidjelicu, hladnu, strogu, plašljivu, sramežljivu*, ali *inteligentnu, dobro informiranu i korisnu*.⁸ Tehnologija se promijenila, ali svrha i misija ove profesije ostala je prilično ista: organizacija informacija i pomaganje ljudima da ih pronađu. Knjižnice osiguravaju ljudima informacije o skoro svemu što ih zanima, a postoje puno duže nego internet. Zato je knjižnica često puno korisnija za pretraživanje informacija od interneta, koliko god razvijene sustave za pretraživanje i označivanje imali, ljudski faktor će uvijek biti nezamjenjiv. Danas knjižničari ne samo da administriraju web servere i dinamične baze podataka kako bi korisnicima olakšali korištenje ogromnih digitalnih zbirki i tisuće elektroničkih izvora, oni i uče ljude kako pravilno koristiti knjižnične sustave. Također, knjižničarska profesija nije samo dio Open Source i Open Access pokreta nego ima i dugu povijest zaštite prava pristupa informacijama. Od spaljivanja knjiga i FBI Library Awerness programa do zadnjih borbi o slobodnom pristupu i djeljenju informacija i skoro svih suvremenih problematičnih pitanja na polju intelektualne slobode.

⁷ Cowden, T. The eight heroine archetypes. 2011. // Tamicowden. Dostupno na: <http://www.tamicowden.com/heroiness.htm> (28.04.2015.)

⁸ Peresie, M. ; Alexander, L.B. Librarian stereotypes in young adult literature. // Young Adult Library Services. 4, 1 (2005), str. 28.

2. Društveni status knjižničara danas

Knjižnica je jedna od nekoliko institucija u društvu kojoj je povjerena zadaća čuvanja i širenja kulture. Kao i muzeji, sveučilišta ili masovni mediji, i knjižnice imaju ulogu da prenose ideje i vrijednosti koje su sadržane u literaturi, bazama podataka, časopisima i drugim proizvodima kulture. Tehnološki razvoj i inovacije nisu mimoišli ni knjižnice. Upravo u svakodnevnom radu knjižničara, tradicionalno knjižničarski poslovi se informatiziraju i dobivaju novu dimenziju. Kreiranje *user friendly* baza podataka, umrežavanje i uključivanje u globalni informacijski svijet pretvara tradicionalnu knjižnicu u informacijsko čvorište, mjesto gdje je moguće ući u virtualni svijet. Može se reći kako je tehnološka revolucija, karakteristična za drugu polovicu 20. stoljeća, istaknula važnost uloge digitalnih knjižnica u društvu koje se kreće prema društvu znanja, a digitalne knjižnice pritom pružaju esencijalne usluge u područjima poput e-trgovine, učenja na daljinu i suradnje u distribuiranoj sredini.⁹

Zakupljenost novim tehnologijama i mogućnostima koje ona pruža rezultirala je novim oblicima komunikacija i novim konceptom vrednovanja informacija. Naime, te nove tehnologije razvijene za prikupljanje, pohranu, procesiranje i diseminaciju informacija imaju svoju cijenu. Stoga se informacija doživljava kao važan ekonomski resurs. Čak dobiva i dodatnu vrijednost strateškog značenja jer se može bolje upotrijebiti i koristiti od nekih drugih resursa.¹⁰

Možda se u ovom trenutku slika knjižničara u filmovima, serijama, stripovima te popularnoj književnosti ne čini previše ozbiljnim, bitnim i gorućim pitanjem no možda ipak ovakva saznanja budu ključna pri poimanju kako su zapravo knjižničari predstavljeni u svijetu te određivanju idućih koraka po pitanju promocije knjižnica. Odluku o tome kako izgleda te što točno radi knjižničar iz budućnosti već su donjeli brojni pisci i redatelji, a ta odluka dostupna je masovnoj publici u vidu popularnih naslova književnosti, igranih, dokumentarnih filmova, televizijskih serija, stripova i grafičkih romana. Kako je i ranije rečeno i utvrđeno, ne postoji mnogo istraživanja niti radova o temi knjižničara u popularnoj kulturi. Bibliotekarstvo kao profesija, tj. zanimanje koje samo sebe kontrolira, mora ustrajno pokušavati približiti javnosti

⁹ Vrana, R. Knjižnice u 21. stoljeću: jamstvo kvalitete i podrška učenju u elektroničkom okružju. // *Časopis Edupoint* (Studen 2011.), 4. Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/2.html#top>

¹⁰ Miller, L. The self-image of library profession. // *International Library Review*. 21, 2(1989). str. 141.

pojam bibliotekarstva kao profesije, što znači da ono mora steći znanje o sebi i o društvenoj okolini u svakom pogledu. Pogled koji nudi ovaj diplomski rad može dobro poslužiti knjižničarskoj struci jer ona mora poznavati argumente drugih da bi mogla braniti svoje.

2.1. Status knjižničarske struke kao profesije

Knjižničarska struka dugo se smatrala poluprofesijom pa i danas mnogi laici još uvijek vode polemike radi li se o zanimanju ili pak profesiji. Knjižničarstvo se profesionaliziralo no predviđanja da profesionalizacija znači i odgovarajući društveni status pokazala su se pogrešnima.

Danas živimo u dobu informacija koje je okarakterizirano tehnološkim napretkom industrijalizacijom i urbanizacijom koje bi trebale voditi prema većim mogućnostima zapošljavanja te boljoj dostupnosti dobara i usluga iz svakog dijela svijeta. Sve je to ipak rezultiralo rastom radnih mjesta, obrta, trgovina i zanimanja, nasuprot razvijenih i idealnih zanimanja poput pravne prakse ili medicine. U današnjem konkurentnom i natjecateljskom svijetu svaki obrt, trgovina ili zanimanje teži počasnim nazivu *profesija* koji simbolizira pravo na viši status, položaj, prihode i tome slično, u društvu. Knjižničarstvo je u kategoriji profesija koje još uvijek teže počasnim atributima koji dolaze s tom titulom.

Sociolozi, znanstvenici i istraživači proučavaju trgovine, poslove, obrte, zvanja, zanimanja i profesije kroz perspektive koje imaju u društvu. Krajnje je i pravo vrijeme za knjižničarstvo da preispita vlastiti profesionalni model. Potrebno je razumijevanje pojmova zanimanje i profesija kako bi mogli razumjeti i shvatiti ulogu i status knjižničara u društvu. Profesija je društvena činjenica, socijalne / ekonomske kategorije vrlo cijenjena za svoje usluge i posvećenost društvu. Upravo zato potrebno je razjasniti razliku i objasniti zašto neko zanimanje ima status profesije, a drugo ne. Profesija se definira kao intelektualna ili manualna djelatnost koja se obavlja kao stalno zanimanje i služi kao izvor prihoda za podmirenje troškova života.¹¹ Profesionalac je čovjek koji je nešto izabrao za svoje stalno i osnovno zanimanje. U sociološkoj se literaturi pravi razlika između zanimanja i profesije. Zanimanja se

¹¹ Horvat, A. Profesionalizacija bibliotekarskog zanimanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 32, 1-4(1991), str. 103-113. Dostupno i na: <http://dzs.ffzg.hr/text/horvat1.pdf> [citirano: 14.10.2014.]

utvrđuju kao različite društvene uloge prepoznatljive kada se nabroje i opišu poslovi koje pojedinac obavlja u nekom zanimanju. Opis poslova pokazuje što radi i zbog čega je određeno zanimanje potrebno društvu.

Devraj i Damodaram¹² tvrde kako budući status i položaj knjižničarstva ovisi o tome s koliko će se oduševljenosti i ozbiljnosti pozornost obratiti na informacijske potrebe običnog čovjeka. Stručnjaci knjižničarske i informacijske znanosti (engl. LIS) trebaju konsolidirati literaturu na temu knjižnica i društva, koja je široko raštrkana, u ono što je poznato kao sociologija knjižničarstva. Prema Binwalu¹³, ako pojam sociologija knjižničarstva zamjeni takvu vrstu studija, može se donijeti potpuno novo gledište na području knjižničarstva. To ne samo da će konsolidirati radove objavljene u ovom području, nego i potaknuti daljnja istraživanja. Stoga sigurno postoji potreba definiranja i razgraničavanja opsega sociologije knjižničarstva.

Sociologija knjižničarstva, primijenjeno je polje sociologije definirano kao znanstvena analiza društvenih procesa i obrazaca koji su uključeni u Knjižnični sustav.¹⁴ Razumijevanje sociologije knjižničarstva pomaže mnogim knjižničarima rasplesti tajne razloga svog niskog profila i statusa u društvu te naći načine i sredstva za proces profesionalnog razvoja. Također pomaže i u razvijanju jedne dugoročne strategije dokazivanja društvene važnosti koja je prijeko potreban te najbolji mogući izbor ukoliko se želi promijeniti socijalna i profesionalna slika u društvu.

Prema Margaret C. Jones¹⁵ nedostatak statusa problem je koji utječe na knjižničare širom svijeta, a čini se da je vrlo malen napredak postignut otkad je Ranganathan 1969. godine knjižničare pozvao da poduzmu mjere kako bi se utvrdila njihova korisnost za društvo. Istraživanje koje je proveo Okrugli stol za upravljanje knjižničarskih društava (RTMLA) otkriva kako je većina, točnije 82%, knjižničara uvjerena kako im je status nizak.¹⁶ Vrlo važno sociološko opažanje je to što knjižničari nemaju drugačiju koncepciju njihovog statusa od one koje ima društvo.

¹² Devarai, R.S. Information for the common man and the future of Librarianship : critical analysis. // Indian Journal of information. Library and Society 6, 1/2 (1993), str. 84-92.

¹³ Binwal J. C. Sociology of Librarianship // IASLIC Bulletin. 16, 2 (1971), str. 146.

¹⁴ Isto

¹⁵ Jones, M.C., (1986) The status of the library profession: have we progressed? T. S. Rajgopan, Ranganathan philosophy: assessment, impact and relevance, New Delhi, 1986. : Vikas Pub. House, str. 587-595.

¹⁶ Prins, H. Status, Image and Reputation of Librarianship: results of an emperical study. // Journal of Library and Information Science. 16, 1(1991), str. 10-24.

Citirajući H. Prinsa¹⁷, može se zaključiti da radnici u knjižnici i informacijskim službama nemaju različito mišljenje o sebi u odnosu na rejting opće javnosti. Prema anketi iz RTMLA tri su glavna uzroka niskog statusa i profila knjižničarstva:

1. nevidljivost
2. obrazovanje
3. profesionalna kultura.

Iako je ova anketa provedena još 1991. godine rezultati su vjerojatno primjenjivi i na današnje stanje statusa knjižničarstva s obzirom da istraživanja provedena na temu percepcije i stereotipa knjižničara jasno pokazuju kontinuitet i nepostojanje naznaka poboljšanja slike koju knjižničari imaju u društvu. Još jedno rano istraživanje govori slično, no autori Leigh i Sewny ne predlažu jedinstvenu karakterističnu sliku knjižničara, nego veliki broj različitih slika u rasponu od znanstvenih i snalažljivih profesionalaca do plašljivih, neprimjetnih, sredovječnih žena koje žigosaju kartice i prikupljaju novčiće za nepodmirene knjige.¹⁸ Zatim, Goulding u istraživanju iz 1999. godine oslikava jednog knjižničara kao *osobito sramežljivu, zatvorenu, nesigurnu, strogu, preciznu i dosadnu osobu*, a u isto vrijeme *pouzdanu, ozbiljnu i nesebičnu*. Nadalje, već spomenuti autori Peresie i Alexander u članku iz 2005. godine primjećuju kako mediji i autori fantastike često prikazuju knjižničarku kao *usidjelicu, hladnu, strogu, plašljivu, sramežljivu*, ali *inteligentnu, dobro informiranu i korisnu ženu*.¹⁹

Bibliotekarstvo u Hrvatskoj i u svijetu ima sve značajke profesije: obavlja jasno definiranu djelatnost koja se razlikuje od djelatnosti ostalih zanimanja; postoji stručno znanje koje član zanimanja mora usvojiti da bi mogao obavljati poslove u djelatnosti. Bibliotekarstvo je orijentirano na pružanje usluga i stoga altruistički motivirano; ima sustav obrazovanja, koji u načelu kontrolira struka, posebnu stručnu terminologiju, komunikacijske kanale (časopise, stručne publikacije, stručne sastanke itd.) i stručno društvo.²⁰ Jedno novije istraživanje o percepciji i stereotipima knjižničara provedeno je u 3 visokoškolske te 3 narodne knjižnice u Singapuru. Profesori Shaheen Majida i Azim Haidera zamolili su ukupno 214 ispitanika da izraze svoje mišljenje o doprinosu

¹⁷ Jones, M.C. Nav.dj., str. 587 – 595.

¹⁸ Leigh, R.D. ; Sewny, K.W. The popular image of the library and the librarian // Library Journal, 85 (1960), str. 2089-91. Dostupno i na:

¹⁹Goode, W.J. The librarian : from occupation to profession. // Library quarterly. 31(1961), str. 306-320.

²⁰ Horvat, A. Profesionalizacija bibliotekarskog zanimanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 32, 1-4(1991), str. 103-113. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.hr/text/horvat1.pdf> [citirano: 14.10.2014.]

društvu pojedinaca iz 6 izabranih struka: IT stručnjaka, računovođa, učitelja, knjižničara, odvjetnika i liječnika. Iako su knjižničari ocjenjeni relativno višom srednjom ocjenom, oni su još uvijek percipirani kao najmanje korisni za društvo. Zanimljivo učitelji, koji su prema očekivanim primanjima rangirani uz knjižničare, za doprinos društvu ipak imaju drugi najviši plasman, odmah nakon liječnika.²¹ Može se zaključiti kako ispitanici nisu dovoljno cijenili ili jednostavno nisu bili svjesni doprinosa koje knjižničari daju društvu od olakšavanja učenja, istraživanja, razvoja osobnosti do rekreacije. Takav rezultat potvrđuje tvrdnju već citirane autorice M.C. Jones još iz 1986. godine kako je bibliotekarsko znanje usporedivo s onim što ga posjeduje učitelj ili socijalni radnik; tu vrstu znanja laik može ili vjeruje da može sam prosuđivati i ocjenjivati. To je znanje manje ezoterično i manje specifično od specijaliziranoga znanja što ga mora imati profesija, a koje laici nemaju. Iz tih je razloga kolegijalna kontrola u bibliotekarstvu manje značajna i uglavnom prepuštena profesionalnim birokratskim ustanovama.²²

2.2. Novi imidž knjižnica i važnost odnosa s javnošću

Marketinške aktivnosti ponekad se mogu jasno prepoznati u knjižničnim djelatnostima, no ipak je to jedno od zapostavljenih područja u neprofitnim ustanovama općenito, a naročito u Hrvatskoj. Marketing u neprofitnim ustanovama specifičan je po tome što nije usredotočen na zaradu već na dobrobit društva. Pri tome se misli na otkrivanje potrebe korisnika te opskrbljivanje uslugom ili proizvodom što bolje kvalitete, a proizvod, tj. ta potreba u ovom bi slučaju bila informacija i prema knjižničnim standardima ne bilo kakva, već kvalitetna, provjerena i vjerodostojna informacija. Savršen prostor, oprema i obrazovano osoblje su uzaludni ako nedostaje kreativnosti i ako korisnici nisu zadovoljni. Ljudi knjižnicu doživljavaju kao javno mjesto koje koriste za komunikaciju, ali kako s vremenom dolazi sve zahtjevnija publika knjižnica će se doživljavati jedino pomoću niza novih programskih menadžmentskih i marketinških ideja.

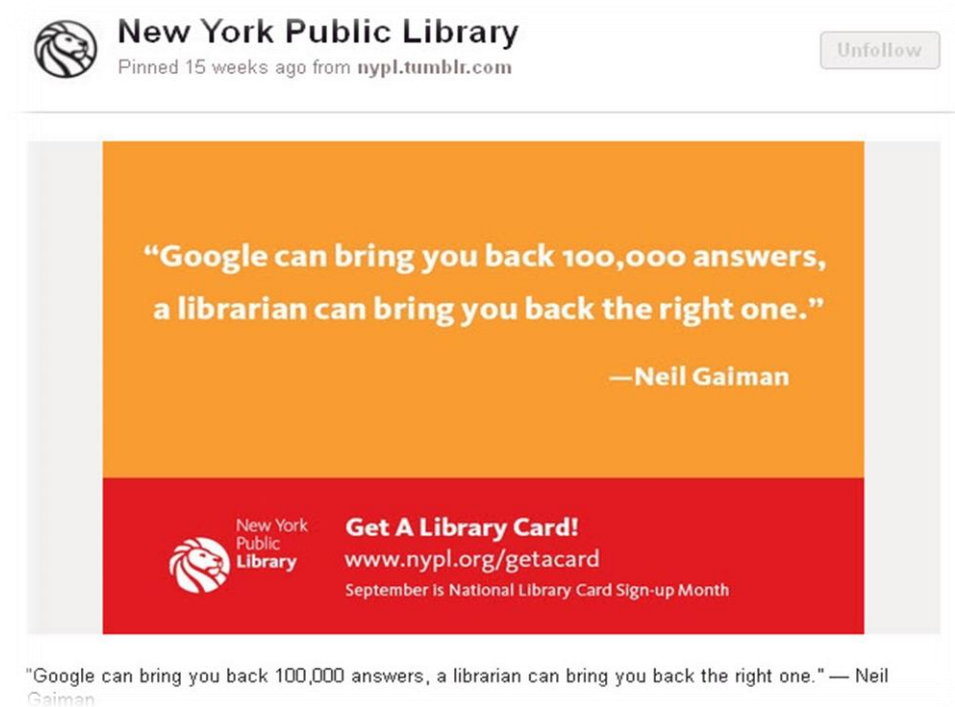
Jedna od bitnih marketinških djelatnosti jesu *odnosi s javnošću* (engl. *public relations*, PR). Cilj ovakvih promotivnih aktivnosti u knjižnici jest da se što širij

²¹ Majid, S. ; Haider, A. Image problem even haunts hi-tech libraries // Aslib Proceedings. 60, 3(2008), str. 237. Dostupno i na: <http://dx.doi.org/10.1108/00012530810879105> (02.12.2015.)

²² Jones, M.C. Nav.dj., str. 587 – 595.

javnosti prikaže kako sve knjižnica pridonosi društvu, ali na način da se uz pomoć današnjih oblika komunikacije ciljano stvori željena slika, *imidž* u društvu. Važnost odnosa s javnošću, naročito u narodnim knjižnicama je očigledna. Uslužno, uljudno i ljubazno osoblje te raznovrsna kulturna događanja koja se odvijaju u prostorima knjižnica također su načini odnosa s javnošću koje knjižnica njeguje i koristi oduvijek. Ipak, u današnje vrijeme potrebno je nešto više, a najbrži i najdjelotvorniji način stupanja u kontakt s javnosti te općenitog širenja informacija podrazumjeva korištenje masovnih medija. Najnoviji i najpopularniji primjer su društveni mediji koji otvaraju niz mogućnosti i taktika kako se probiti među glavne vijesti i to u vrlo kratkom vremenu. U knjižničarskoj je struci pozitivan primjer svakako Newyorška narodna knjižnica (engl. *New York Public Library, NYPL*) koja je postala narodna knjižnica broj 1 u svijetu što se tiče kreativne i unaprijed osmišljene upotrebe društvenih mreža. Uvođenje društvene mreže/mikro-blog alata Twitter u svakodnevnu praksu omogućilo im je kreiranje zanimljivih kampanja putem kojih se knjižnica našla u vijestima dana mnogih američkih medija. Ravnateljica PR i marketing odjela NYPL-a, Angela Montefinise kaže kako nije bilo jednostavno doći do ovog cilja bez dostupnog marketinškog proračuna za promociju, no naglašava kako je ipak za knjižnice najvažnije pronaći način *da se proširi glas u javnosti i da se ljudi učlane u knjižnicu gdje će im se otvoriti cijeli novi svijet informacija i besplatnih programa*. PR tim Newyorške narodne knjižnice osmislio je kampanju o 30 inspirativnih citata o čitanju i knjižnicama koja je trajala tijekom cijelog mjeseca rujna 2013. godine, a kako se može vidjeti i na slici 1 potrudili su se ostvariti suradnju s autorima visokog profila i drugim poznatim osobama. Kampanja je rezultirala uspjehom na dva načina. Ne samo da je ostvarena neviđena količina interakcije, poput komentara i djeljenja sadržaja na svim društvenim mrežama, naročito na Twitteru, nego je ostvaren i onaj najvažniji, stvarni rezultat - povećanje novih korisnika. Online prijave za NYPL člansku karticu porasle su za 35% naspram prosječnog broja mjesečnih online prijava.²³

²³ Eckerle, C. Social Media Marketing: How New York Public Library increased card sign-ups by 35%. 2013. Dostupno na: <http://sherpablog.marketingsherpa.com/online-marketing/nypl-social-media-marketing/> (6.12.2015.)

Slika 1. Google ti može dati 100.000 odgovora, a knjižničar ti može dati onaj pravi. – Neil Gaiman

Praćenje društvenih medija postalo je radnim zadatkom, a komuniciranje putem njih, bilo radi širenja vijesti, predstavljanja knjižnice, komuniciranja s korisnicima ili jednostavno zbog praćenja trenda, postala je nužnost ukoliko se želi ostvariti položaj u sferi društvenih medija.

Mnoge knjižnice i u Hrvatskoj imaju otvorene stranice na raznim društvenim mrežama, ali čest je slučaj da se na njima nalazi samo par fotografija knjižnice i radno vrijeme. Razumljivo je da manje knjižnice nisu u mogućnosti organizirati cijele odjele za marketing kao što to rade velike knjižnice poput Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, nego se o tim stvarima brine jedna osoba, najčešće voditelj ili ravnatelj knjižnice. *Hrvatske knjižnice na Facebooku* stranica je koja okuplja podatke o stranicama hrvatskih knjižnica ili grupama vezanim uz knjižnice koje su na Facebooku pokrenule same knjižnice ili njihovi korisnici. Podatak o približno 130 registriranih knjižnica na toj stranici govori o prilagodbi i približavanju hrvatskih knjižnica svojim korisnicima u okruženju u kojemu se njihovi korisnici i nalaze.²⁴

²⁴ Šalamon-Cindori, B. Trebaju li knjižnicama društvene mreže: iskustvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu // Iz naših knjižnica, Kemija u industriji, 60 (2011) 11, str. 563. Dostupno i na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=108900 (5.11 2014.)

Dakle, može se zaključiti kako će buduća slika, reputacija i status knjižničara najviše ovisiti o spremnosti knjižničara na prilagodbu, unošenje promjena te prihvaćanje izazova koji se zbivaju sve većim intezitetom. Kako bi se promjene zaista mogle provesti potrebno je uočiti i kao struka priznati kako knjižnica već odavno nije jedina profesija koja korisniku omogućava pristup informacijama te da korisnici često i ne trebaju knjižnicu kako bi došli do potrebne informacije. Tek kada se takvo stanje potpuno prihvati može se govoriti o promjenama, jer kako bi se uopće mogla dogoditi neka promjena ako se ne zna gdje točno knjižnica danas stoji. Odnosi s javnošću bi bili jedna takva promjena i jako bitan faktor koji je potrebno implementirati u svakodnevni rad knjižnice. Upoznavanje društva s radom knjižničara i funkcioniranjem knjižnice jedan je od kriterija koji su potrebni kako bi javnost bolje ocjenila knjižničarsku struku. Na primjer, većina javnosti nije upoznata s društvenom odgovornošću knjižničara, te da su upravo oni osobe koje osiguravaju ostvarenje prava na pristup informacijama. Pomoću niza taktika i aktivnosti koje odnosi s javnošću nude, knjižnice se mogu jednostavnije izboriti za odgovarajući položaj u društvu.

3. Knjižničari i knjižnice u popularnoj književnosti

Književne obrade motiva knjižnice sežu od personalizacije knjiga svojstvene dječjoj književnosti preko isticanja važnosti knjižnice i knjižnog fonda za očuvanje identiteta i tradicije kolektiva, do mogućih neželjenih scenarija u razdiobi moći zasnovanoj na organizaciji i upravljanju knjižnicom ili pak područja u kojem fenomen ustroja knjižnice otvoreno graniči s fantastikom. Kako je nemoguće obuhvatiti sve objavljene knjige u kojima se spominju knjižničari ili knjižnice, što nije ni cilj ovog rada, kronološkim redoslijedom prema godinama izdanja te književnim razdobljima nabrojana je nekolicina djela koja prema subjektivnom nahođenju predstavljaju najzanimljivije glavne ili, za priču značajne te dobro razrađene, sporedne uloge. U ovom poglavlju također se spominju djela koja povezuju, u prvom redu fantastični pogled na knjižnice kao mjesta arhiviranog svjetskog znanja te osobnu upućenost u bibliotečnu znanost i vladanje njenom terminologijom.

U kolikoj su mjeri knjižničari zastupljeni u književnosti možda najbolje govori tvrdnja Agathe Christie još iz 1942. godine, koja je nakon objave svog djela *Leš u biblioteci* rekla da je riječ o klišeiziranoj radnji i ambijentu jer su autori detektivskih i kriminalističkih romana tog vremena voljeli zločin smjestiti u knjižnicu, a knjižničara pretvoriti u spretnog istražitelja.²⁵

3.1. Knjižnički policajac

Na granicu znanosti i fikcije, ali prvenstveno u svijet horora, knjižničare je odveo Stephen King u romanu *Knjižnički policajac*. Taj popularni mit o liku koji posjećuje i kažnjava ljude koji kasne s povratkom knjige uobličio je u pravi horor. Ardelia Lortz ne ostavlja samo poruke na sekretarici. Ona ima i uvjerljivija sredstva koja sežu do dubina djetinjstva, u kojima je nešto ostalo zaboravljeno, nešto o čemu se ne smije misliti. Glavni lik Sam Peebles bori se protiv starog straha od javnog nastupa. Peebles je zadužen za govor u Totary klubu, a tajnica Naomi Higgis u njegovu uredu upućuje ga u knjižnicu te preporuča dvije knjige koje bi mu mogle pomoć oko pisanja govora. U knjižnici upoznaje Ardeliu Lortz, knjižničarku s kojom raspravlja o lošem uređenju dječjeg odjela na kojem se nalaze stvari poput mračnih postera s djecom

²⁵ The Body in the Library. // Wikia : specijalizirana slobodna enciklopedija. 13.8.2015. Dostupno na: http://agathachristie.wikia.com/wiki/The_Body_in_the_Library (18.10.2015.)

koja vrište i plaču, glazba *Ozzy Osbournea* i *Guns 'n' Roses* benda te knjige kao *Cvijeće na tavanu* ili *Gradić Peyton*. Na kraju Sam posuđuje dvije knjige uz oštro upozorenje kako ih mora vratiti ili će ga progoniti knjižnični policajac.

Tajnica Naomi saznaje kako Ardelia Lortz nije živa i nigdje se ne spominje kao postojeća osoba. U međuvremenu, kroz niz događaja u radnju ulazi lik Dave Duncan ili *Prljavi Dave*, bivši Ardelijin ljubavnik. Sam otkriva kako Ardelia nije osoba nego biće koje se hrani strahom i kako je Duncan katkad bio nenamjerni suradnik u pomaganju hranjenja dječjim strahom, što objašnjava čudno uređenje dječjeg odjela u knjižnici. Također otkriva i da je Ardelia umrla još 1960. godine nakon što je usmrtila dvoje djece te lokalnog zamjenika šerifa Johna Powera, a sada se vratila zbog osvete i potrage za novim domaćinom.

Pretkraj se saznaje kako je knjižnični policajac kreacija koju je Ardelia stvorila da prestraši Peeblesa tako što ga je kreirala kao čovjeka kojeg je susreo kao dijete u svojoj lokalnoj knjižnici i koji ga je silovao te mu prijetio. Knjižničar policajac, međutim, nije samo rekreacija, nego i Ardelieino ostvarenje, i samim time dio nje koji traži pristup Samu kao njenom novom domaćinu. Radnja se razrješava borbom protiv Ardelie/ Knjižničnog policajca gdje Dave umire braneći Naomi i Sama od nje te ju njih dvoje na kraju uspjevaju poraziti da bi otkrili kako se ipak već povezala s Naomi. Sam naposljetku uspijeva otkloniti Ardeliu s Naominog vrata te ju uništiti pod kotačima jurećeg vlaka.

3.2. Ubojstvo u Kongresnoj knjižnici

Margaret Truman, spisateljica i kći predsjednika Harry S. Trumana, knjižnicu smješta u naslov svoje knjige *Ubojstvo u Kongresnoj knjižnici* (engl. *Murder at the Library of Congress*). Ovaj roman iz 1999. godine kako radnjom tako i samim naslovom podsjeća na klišej koji Agatha Christie spominje još 1942. godine. Radi se o nekoliko ubojstava, a radnja započinje krađom u privatnom muzeju u Miamiju. Ukradena je poznata slika Fernanda Roysa na kojoj Kolumbo traži potporu španjolske kraljice Isabele za svoju ekspediciju. Mjesto na kojem se najveći dio radnje odvija je naravno Kongresna knjižnica, ta od američkog naroda vrlo štovana državna referentna institucija. Vlasnica galerije i bivša odvjetnica Annabel Reed-Smith raduje se dvomjesečnom istraživanju u knjižnici za glavnu priču posebnog izdanja časopisa Kongresne knjižnice *Civilizacije* koji će biti posvećen upravo

Kolumbu. Ono čime se najviše bavi su glasine oko mogućeg drugog dnevnika o putovanju u Novi svijet koji je napisao Bartolom de Las Casas, Kolumbov pouzdanik i prijatelj. Annabelin rad poprima veću hitnosti kada u susjednom kabinetu u knjižnici nalazi mrtvo tijelo poznatog knjižničara i stručnjaka koji istražuje sve o Las Casasu. U međuvremenu u Miamiju, novinarka Lucianne Huston ima zadatak pokriti priču o krađi poznate slike iz Galerije, tijekom koje je smrtno stradao stražar.

Saznavši za knjižničarevo ubojstvo, novinarka posumnja da postoji veza između ova dva kaznena djela. Isto zaključuje i Annabel koja otkriva da je još jedan stručnjak koji je istraživao o Las Casasu nestao još prije osam godina. U međuvremenu, Knjižnica nastavlja istraživanjima punom parom, a Chale Broadhurst, koji se bavi odnosima s javnošću knjižnice, ima pune ruke posla s novinarkom Huston kao i ostatkom medija, ne spominjući članove Kongresa. Trumanova čitateljima prikazuje krađu na početku knjige, zatim se radnja i misterija vrti oko toga tko je ubio knjižničara i kako je njegova smrt povezana s pljačkom poznate slike. Trag o ubojici je natuknut malo nespretno pa otkriće identiteta djeluje pomalo razočaravajuće, no knjižnica je u ovoj knjizi prava zvijezda, a knjižničar i njegovo važno istraživanje glavna poveznica između ubojstava i sumnjivih događanja, dok je Washington D.C., kao i uvijek, za Trumanovu poslužio kao plodno tlo za intrige.

3.3. Groblje zaboravljenih knjiga

Dobar primjer romana namijenjenog čitatelju i njegovoj recepciji upravo je *Sjena vjetra* (španj. *La Sombra Del Viento*). Prvi dio trilogije *Groblje zaboravljenih knjiga*, koje autor Carlos Ruiz Zafon opisuje kao mjesto na koje odlaze sve ostavljene knjige. Ovaj 45-godišnji Španjolac, čiji su romani prevedeni na preko 40 jezika, zaslužuje titulu jednog od najčitanijih suvremenih književnika kojeg karakterizira pomalo melankolično lirsko pripovijedanje. U samom središtu radnje *Sjene vjetra* je strast, opsesija i osveta, a sva ta dramatika događa se u knjižnici tj. labirintu Groblja zaboravljenih knjiga, napuštenoj vili *Andreo magle* te mračnim ulicama Barcelone.

Svatko tko je iniciran na Groblju zaboravljenih knjiga, knjižnici koje se skoro nitko ne sjeća, dopušteno je uzeti samo jednu knjigu koju mora ostatak života štititi i čuvati što zvuči kao prilično jednostavan zadatak, no nikad se ne zna tko želi uništiti baš tu knjigu. Skriveno u staroj jezgri u centru Barcelone, Groblje zaboravljanih knjiga

je mjesto u kojem se čuvaju zaboravljene i zabranjene knjige te one koje su već odavno izašle iz tiska. Radi se o ogromnom bibliotečnom labirintu smještenom u palači starog grada Barcelone, za koje bi svaki ljubitelj čitanja želio da zaista postoji. U ovu knjižnicu čovjek dovodi svog 10-ogodišnjeg sina Daniela, kojem je dopušteno uzeti jednu od knjiga s polica, a on izabire upravo naslov *Sjena vjetra* od Juliana Caraxa. Ovaj jedini preostali primjerak Daniel pročitava u jednom dahu i odmah pomisli kako mora pronaći još djela Juliana Caraxa, no nakon iscrpne potrage ispostavilo se da ne postoji niti jedan primjerak bilo koje njegove knjige. Danielu su se javljali kupci zainteresirani za knjigu i nudili mnogo novca, no on ju ni pod koju cijenu nije želio prodati.²⁶ Dok on odrasta, neobična skupina ljudi se sve više počinje zanimati za njegovu knjigu. Jedne večeri Daniel pristupa čovjeku koji ga podsjeti na jedan lik iz *Sjene vjetra*, koji u knjizi zapravo utjelovljuje vraga. Taj zanimljivi čovjek zapravo gorljivo traga za svim djelima pisca Caraxa s ciljem da sve njegove knjige spali. Na početku to je samo slučaj Danielove znatiželje no zatim ovaj lik postaje njegov zadatak. Želi pronaći istinu o životu i smrti Juliana Caraxa te spasiti one koji su ostali iza njega.

Stranicu za stranicom ovo istraživanje, kroz opsesije u književnosti i ljubavi, čitatelja vodi na mjesta do kojih samo opsesija može dovesti. Vještím pripovijedanjem i izvrsnom karakterizacijom likova, Zafon nas veže uz protagoniste romana, a radnja smještena u razdoblje iz Građanskog rata pomalo je mračan odraz razdoblja u kojem se događa. Priča o dječaku koji traga za nepoznatim piscem uz pomoć beskućnika Fermina slavi knjige i ljubav prema čitanju. No može se reći i da ujedno daje metaforu ne samo za zaboravljene knjige, nego i za zaboravljene ljude i ideje. Kao na primjer kada Daniel uviđa kako, osim njegove, u Groblju zaboravljenih knjiga deseci tisuća drugih knjiga ostaju nepročitani i zaboravljeni zauvijek: *Osjetih kako me opkoljavaju milijuni napuštenih stranica, svjetova i duša bez gospodara, koji tonu u ocean tame dok svijet koji živi svojim životom izvan tih zidova iz dana u dan neopazice gubi sjećanje, i misli da je tim mudriji što više zaboravlja.*²⁷

²⁶ Kordić G. *Sjena vjetra*. 6.12.2014. // ČitajMe.com. Dostupno na: <http://citajme.com/sjena-vjetra/> (21.09.2015.)

²⁷ Zafón, C.R. *Sjena vjetra*. Zagreb : Fraktura, 2006. str. 10.

Sjena vjetra ima svoje nastavke, iako romane nije potrebno čitati po određenom redoslijedu, jer kako i sam autor naglašava da o nastavcima nije unaprijed razmišljao. Jedino što je htio i namjeravao jest pisati priče o literarnom svemiru čiji je centar tajanstveno, gotičko Groblje zaboravljenih knjiga, kroz različite fabule i likove. *Andželova igra* drugi je naslov iz trilogije i radnja se ponovo zbiva u Barceloni ranih dvadesetih godina dvadesetog stoljeća, što zapravo vremenski prethodi *Sjeni vjetra*. Ovdje se lik susreće s knjižarom *Sempere i sinovi*, te naravno podzemnim labirintom, poznatim kao Groblje zaboravljenih knjiga. Priča prati mladog Davida Martina, pisca šund-romana koji sanja o nedostižnoj Cristini i mogućnosti pisanja *one prave* knjige. David je najbolje od svih poznao gospodina Sempera, knjižara čiji je unuk Daniel, glavni lik prvog romana, *Sjene vjetra*. Na dan sprovoda svećenik drži govor te o gospodinu Semperu govori sljedeće: *Gospodin Sempere je mislio da Bog živi malo, ili mnogo, u knjigama i zato je posvetio život tomu da ih dijeli s drugima, da ih štiti i da se uvjeri kako se njihove stranice, kao i naše uspomene i žudnje, nikad neće izgubiti jer je vjerovao, a u to je uvjerio i mene, da, sve dok postoji jedna jedina osoba na svijetu sposobna pročitati ih i proživjeti ih, postojat će i dio Boga ili života.*

Potpunom dojmu ove knjižnice doprinosi i Zafonova službena web stranica koja nalikuje mračnoj knjižnici. Uz osnovne podatke o autoru i knjigama, sadrži mnoštvo zanimljivih i neobičnih kategorija poput Zafonove liste koja dokazuje da su žene pametnije od muškaraca, postera i mapa Barcelone, kao i odlične glazbe koja prati pojedine situacije iz romana, te glazbeni zapis koji je osmislio i izveo sami Zafon.²⁸ Valja kazati kako je roman *Sjena vjetra*, najbolja knjiga prema izboru čitatelja u hrvatskim knjižnicama, što je pokazala anketa iz lipnja 2014. godine koju je provela izdavačka kuće Fraktura u suradnji s 38 gradskih i narodnih knjižnica.²⁹ Na četvrtom mjestu rezultata ove ankete je i posljednji nastavak spomenute trilogije, *Zatočenik Neba*, u kojoj se ponovno oživljava prošlost i misterija knjižničnog labirinta u podzemlju Barcelone.

²⁸ The Cemetery of Forgotten Books. // Carlos Ruiz Zafon. Dostupno na:: <http://www.carlosruizzafon.co.uk/the-cemetery-of-forgotten-books/> (12.09.2015.)

²⁹ Rezultati frakturine ankete, 29.7.2014. // Moderna Vremena. Dostupno na:: <http://www.mvinfo.hr/clanak/rezultati-frakturine-ankete>. (2.09.2015.)

Zafon, koristeći se geslom *ispričati dobru priču na najbolji mogući način*, knjižničare i knjižnicu očito predstavlja kao jednu zagonetku u svijetu misleći pritome direktno na njihovu egzistenciju u današnjem informatičkom, globalno umreženom svijetu te baš iz toga crpi ono što priču čini zanimljivom, drugačijom, mističnom. Ova, najrazličitijim sadržajima popunjena, knjižnica je labirint i zrcalo jednog totalnog duhovnog svijeta koji u sebi počiva nepomičan, ali i mjesto trajnog propitivanja vrijednosti ili štetnosti znanja, zbog čega nerijetko završava kao žrtva hotimične destrukcije.³⁰

3.4. Alcatraz protiv zlih knjižničara

Roman *Alcatraz protiv zlih knjižničara* fantastična je avantura za mlade tinejdžere autora Brandona Sandersona iz 2007. godine koja govori o zlobnim knjižničarima koji kontroliraju informacije u Hushlandu u Americi i na taj način tajno vladaju svijetom. Oni neke činjenice iskrivljuju, a ostatak izmišljaju. Alcatraz Smedry ime je protagonista koji odrasta u nizu udomiteljskih obitelji i koji ima, njemu jako ne zanimljivu, moć lomljenja stvari. Radnja započinje na njegov 13. rođendan kada Alcatraz na dar dobiva vrećicu pijeska koju mu knjižničari otmu te tako doznaje istinu o knjižničarima. Zahvaljujući njegovu djedu, Leavenworthu ili Smedryju kojeg upoznaje baš na svoj rođendan saznaje sve o tom tajnom društvu knjižničara koji žele zavladati svijetom. Sanderson zatim piše o dinosaurima, za čije su izumiranje odgovorni upravo knjižničari, posjetama zločinaca, otkrivanju paralelnog svijeta i još mnogo toga. Zaplet se može činiti kaotičnim ponešto zbog akcijskih poteza koje vratolomnom brzinom Alcatraza vode do novih likova, ali i zbog neočekivanog i pretjeranog vrhunaca. Čitatelji s naprednim smislom za humor će vjerojatno biti očarani, jer autor ne samo da ismijava knjižničare, nego i knjige (uključujući i svoju). To čini kroz brojne odlomke upućene direktno čitatelju: *Sigurno sada misliš, izgubio sam se. Ova priča se pretvorila u čistu budalaštinu. Idem čitati neku knjigu o dječaku sa psom kojeg njegova majka mrzi*. Ovaj luckasti roman možda i nije za svakoga, no činjenica jest kako je već sebi osigurao rijeku strastvenih obožavatelja.

Od likova knjižničara najistaknutiji su Shasta / Gospođa Fletcher i Radrian Blackburn, Mračni Okulator. Gđa Fletcher ili Shasta je Alcatrazova socijalna radnica

³⁰ Obradović, S. Percepcija knjižnice u književnim djelima Borgesa, Eca, Calvina i Zafóna: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2010. str. 34.

koja ga od rođenja predaje novim obiteljima kada ga stare više ne žele i koja je pomalo hladna prema Alcatrazu, ali je zapravo njegova majka koja se nada da će krenuti njenim stopama. Radrian Blackburn je Mračni okulatur koji kroz specijalne leće vidi otiske onih koji prođu njegovim putem, te zle namjere knjižničara i sl. Radrian je knjižničar koji je opsjednut s promatranjem te je slijep na jedno oko kako bi se mogao bolje fokusirati kroz drugo oko. Moćan je i okrutan te želi saznati sve o talentima i tajnama Smedryjevih kako bi u konačnici mogao nadvladati sva tri Kraljevstva te ih dovesti pod vladavinu knjižničara. Tri kraljevstva predstavljaju današnji svijet, te još dva nova svijeta, jedan veličine dvije Australije, a drugi veličine Sjeverne Amerike.

3.5. Ime vjetra

Knjižničari te studenti pomoćnici sveučilišne knjižnice u epsko fantastičnom romanu *Ime vjetra* imaju dosta važnu i zanimljivu ulogu. *Ime vjetra*, prva knjiga Kronika Kraljosjeka Patricka Rothfussa, nosi podnaslov *Prvi dan*, i donosi priču o dječaku koji u sebi nosi zabranjeno znanje i neizreciv talent, priču o tome kako je od dječaka postao mladić i kako se putem rađala legenda. Za kratko vrijeme ova knjiga se svrstala u klasike epske fantastike i po mnogima postavila nove standarde u stvaranju fantastike. Rothfussov drugi roman trilogije, *Strah mudraca*, objavljen 2011. dosegao je prvo mjesto na New York Times Best Seller listi za tvrdoukoričene romane, dok je roman *Ime vjetra*, objavljen 2007. godine, osvojio *Quill Award* (nagradu za znanstvenu i epsku fantastiku i horore), proglašen *Knjigom godine* magazina Publishers Weekly, također nagrađen nagradom *Alex Award* 2008. godine od strane Udruge knjižničnih usluga za mlade (YALSA)³¹ te se nalazi na popisu najprodavanijih e-knjiga u 2012. godini.³²

Radnja knjige smještena je u naizgled klasičan fantazijski svijet gdje glavni lik Kvute, krčmar u malom selu, priča svoju životnu priču Putopiscu, otkrivajući kako se iza fasade krčmara krije jedna od najvećih legendi na svijetu, heroj i zlikovac iz tisuća priča i glasina, mitski čarobnjak koji je u stanju svojim glasom općiniti i najstrašniju

³¹ Alex Awards 2008 // American Library Association (ALA). Dostupno na: <http://www.ala.org/yalsa/booklistsawards/bookawards/alexawards/annotations/08alex> (14.08.2015.)

³² Maryles, D. The Bestselling E-books of 2012. 17.3.2013. // Publishers weekly. Dostupno na: <http://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/bookselling/article/56408-the-e-book-explosion-facts-figures-2012.html> (15.08.2015.)

zvijer, ubojiti mačevalac i mitski kraljosjek. Sama Kvoteova priča je, opet, naizgled klasična. Talentirano dijete putujućih umjetnika nakon tragičnih događaja ostaje bez obitelji, postaje prosjak i potom se uspijeva upisati na Sveučilište kako bi ovladao magijskim vještinama. Još od djetinstva slušao je priče svog učitelja i ujaka Abetnijsa o sveučilišnoj knjižnici s tisućama knjiga, te upravo zato odlučuje upisati Sveučilište kako bi putem knjiga iz sveučilišne knjižnice, koja nosi naziv Arhiv, došao do informacija o misterioznim ubojicama svojih roditelja i njihove družine. Kako Kvote priča svoju priču na suptilan način saznajemo da je svijet u kojem živi trenutno pun sukoba i da ga opsjedaju mračne sile, nešto za šta je sam Kvote odgovoran.

Knjižnica je u njegovim avanturama nezaobilazna ustanova i Kvote ju opisuje sljedećim riječima: *„Bez prozora, bez dekoracija, samo jedna ogromna vrata od četiri kamene ploče i deset puta po deset tisuća knjiga.“* Spomenuta velika kamena vrata koja su Kvoti uvijek zapinjala za oko dok običnom prolazniku ne bi ni izgledala kao vrata, očigledno su stajala u knjižnici ne kako bi bila otvarana, nego kako bi se nešto iza njih držalo zatvoreno jer su se tako poluskrivena među kamenim zidovima iste boje mogla primjetiti jedino po rupama za ključ. Pretpostavlja se kako se tajna tih vrata otkriva tek u trećem, još neobjavljenom, nastavku ove trilogije koja nosi naslov Vrata od kamena, što znači da upravo knjižnica skriva najvažniju i najtajniju prostoriju u ovoj epskoj trilogiji. Kvote kroz namještaljku jednog knjižničara pomoćnika profesora Lorrena dobiva zabranu ulaska u knjižnicu. Autor Rothfuss tajnovitog profesora Lorrena (vidi sliku 2) stavlja u ulogu intrigantnog negativca koji mladom Kvoteu staje na put u otkrivanju i pretraživanju informacija kada ga u Arhivu pronađe sa svijećom koje su najstrože zabranjene u knjižnici, no pravi razlog zabrane jest to što se profesoru nikako ne sviđa ono o čemu Kvote istražuje, te ga na taj način želi zaštititi. Mladog Kvotea ta zabrana sprječava u ispunjenju životnog cilja, a to je pronalazak tajnovitih zloglasnih Chandrijana koji su mu uništili život.

Profesor Lorren je dva metra visoki mršavi knjižničar koji rijetko izražava bilo kakve emocije na svom otužnom licu. Njegov je posao briga o Arhivu, a Arhiv je zapravo službeni naziv knjižnice na Sveučilištu za čarobnjake. Svoje zadatke uspijeva obaviti uz pomoć grupa studenata koji rade na raznim pozicijama i dijelovima te su njihove uloge i zadatci objašnjeni u potankosti. Tako Skrivsi brinu o lokaciji knjiga, organiziraju ih na najbolji mogući način te ih vraćaju na odgovarajuća mjesta, no također i obnavljaju ili uklanjaju knjige koje bi mogle uzrokovati truljenje. Skrivsi su

odgovorni i za prijave osoba koje prekrše pravila unutar Arhiva. Neki od njih su toliko odani profesoru Lorrenu da nastavljaju raditi za njega i izvan Sveučilišta, tragajući za rijetkim i nepoznatim komadima književnosti. U Arhivu radi i nekoliko Gilersa, od kojih su najpoznatiji Viari. Njihov posao je potraga za rijetkim knjigama izvan Sveučilišta te popunjavanje zbirke Arhiva, a najrjeđe od svih knjiga čuvaju se u Lorrenovoj privatnoj zbirci.

Slika 2. Profesor Lorren, povijesničar i knjižničar ravnatelj Arhiva (sveučilišne knjižnice)

Nadalje, Kvota upoznaje Fela, kolegicu koja radi u Arhivu i koja mu jednom prilikom održi lekciju o tome što njen posao zapravo jest. Povijesno knjižnica je reorganizirana nekoliko puta koristeći različite sustave klasifikacije od strane posljednjih voditelja knjižnice. Svaka reorganizacija je samo djelomično dovršena zbog opsega posla i količine knjiga, što dovodi do stanja umjerenog kaosa u cijeloj knjižnici, te se nikad ne zna koje sve knjige knjižnica sadrži. Unatoč tome, Fela objašnjava da je jednom Skrivu obično potrebno manje od sat vremena da obradi zahtjev korisnika. Fela je dakle Skriv u knjižnici, nešto poput pomoćne knjižničarke koja je opisana kao iznimno lijepa djevojka sa svijetlim bistrim očima i dugom

tamnom kosom. Vrlo je inteligentna i proučava više različitih predmeta na Sveučilištu poput artifakcije, matematike i vještine imenovanja. Vještina imenovanja najvažniji je predmet u školovanju čarobnjaka, a Fela je jedna od rijetkih koja uspješno može dozvati ime kamena te zbog toga pripada redu Re'lara.

3.6. Pokorna

Iako pomalo neprimjereno, no kada se govori o popularnom i aktualnom štivu čini se nezaobilazno spomenuti i jedan ovakav roman. Nalazi se u sferi novonastalog žanra, tzv. erotskih romana za mame čiji je predstavnik roman *Pedeset nijansi sive* britanske spisateljice E.L. James koji je spomenuta anketa izdavačke kuće Fraktura postavila na visoko drugo mjesto top ljestvice deset najboljih knjiga 2014. godine. Zanimljivo je kako američkoj književnici koja piše pod pseudonimom Tara Sue Me nije bilo ni nakraj pameti da će prvim naslovom iz erotske trilogije Pokorna, koji je izvorno objavljen 2009. godine na internetu, započeti žanr koji je pokrenuo književnu revoluciju na kojoj su se obogatile autorice poput E. L. James (*Pedestnijansi sive*), Sylvie Day (*Crossfire*) i sl.

Radnja njezinih djela prati strastven fizički odnos submisivne knjižničarke Abby King i dominantnog Nathaniela Westa, jednog od najpoželjnijih njujorških neženja te briljantnog vlasnika tvrtke West Industries. Uloga knjižničarke kao pokorne ljubavnice zapravo je jedino po čemu se ovi romani razlikuju od romana *Pedeset nijansi sive* u kojima glavna junakinja ipak nije knjižničarka već studentica. Čini se nevjerojatnim to što je dovoljno izmijeniti samo taj detalj kako bi se ostvarilo pravo na izdavački ugovor na čak tri knjige. Prvi nastavak ove trilogije prvi put se pojavljuje 2009. godine na portalu Fanfiction.net, zapravo prije prvog romana *Pedeset nijansi sive* koji je pokrenuo ovu sveopću maniju te na kraju biva proglašen najomraženijom i najprodavanijom trilogijom, 2014. godine. Ovaj tretman knjižničarskog zanimanja ne iznenađuje, te je autorici poslužio kao prikladno zanimanje jedne submisivne dame koju osvaja mladi moćni poduzetnik. Savršeno se poklapa sa stereotipom *knjižničarke u nevolji*, koja čitav život čeka da je netko (muškarac) oslobodi njezine krutosti, povučenosti i suzdržanosti, samo na ovaj novi, popularni način. Nije potrebno previše govoriti o kritici ove knjige te se čak i pitanje tko koga oponaša čini prilično nebitno pored činjenice da se izdavači odriču i pokušaja da njeguju izvorni

talent i originalnost te umjesto toga jednostavno pronalaze identične romane koji su već osvojili sigurnu publiku.

3.7. Biosupruga

Biosupruga, naslov je češkog humorističnog ljubavnog romana već godinama najčitanijeg češkog autora Michaela Viewegha. Roman govori o kompliciranim muško-ženskim odnosima, a glavna junakinja je knjižničarka. Uspješni pisac Mojmir oženi tu plahu knjižničarku očekujući bespogovornu i krotku suprugu. No knjižničarka Hedviga otkriva svoj bio pristup roditeljstvu, stanovanju, prehrani i ostalom što pisca na početku intrigira, no kasnije sve više ugrožava i straši.

O liku knjižničarke Hedvige može se reći kako je u vrijeme prvog susreta s Mojmirom, u jesen 2000. godine, radila na dječjem odjelu jednog od ogranaka Gradske knjižnice u Pragu. Zarađujući manje od jedanaest tisuća čeških kruna bruto (približno 3000 kn) stanovala je s dvije prijateljice u iznajmljenoj prizemnoj garsonijeri u neboderu na samom kraju grada. Njezin životni prostor iznosio je svega devet kvadratnih metara, kako je izračunao Mojmir, i to ga je dirnulo. Tadašnji Hedvin jelovnik sastojao se isključivo od jogurta, povrća, jeftine tjestenine, zamrznute ribe i juha iz vrećice. Ona nikad u životu nije bila na moru, a najskuplja boca vina koju je Hedviga u životu kupila koštala je devedeset kruna, ali tobožnji princ već je bio na putu. Brak Mojmira i Hedvige suvremena je verzija stare priče o Modrobradam koji je ubijao svoje žene. U staroj priči se radi o neiskusnoj ljepotici koja se uda za pohotnog bogatog monstruma koji joj naoko daje slobodu, ali ustvari ubija njezinu prirodnu ljepotu i talent. Mojmir, međutim, tvrdi kako je Hedvigi život pretvorio u suvremenu verziju bajke o Pepeljugi s čime se Hedviga najprije složila, ali s vremenom to se sve više pretvara u ironično slaganje. Biosupruga priča je o knjižničarki koja svojom ženstvenošću, prirodnošću i inteligencijom pronalazi svoju slobodu te se bori protiv predrasuda o ženama, ali i o knjižničarkama što njenog supruga dovodi do ludila.

4. Knjižničari u stripovima

Ljubitelji stripova i grafičkih romana također su i ljubitelji knjiga stoga ne čudi činjenica što su knjižničari i knjižnice često tema brojnih stripova pretvarajući se ponekad u istinske superjunake. Ovo poglavlje donosi i pregled svih pronađenih stripova u kojima se pojavljuje lik knjižničara/ke te opis pet najupečatljivijih likova koji dostojno predstavljaju knjižničarsko zvanje. Kako se popularna kultura odnosi i na priče koje svoj izričaj pronalaze u popularnoj kulturi države; u filmovima, časopisima, literarnim djelima, pa čak i u crtanim filmovima, zanimljiv primjer predstavljaju anime i manga serijali.³³ Osim što su karakteristični za popularnu kulturu jedne države, neformalni pristup bez izravnog utjecaja kritike znanosti, struke i visoke kulture šalje poruku običnim ljudima te zbog toga čini važan doprinos ovom radu.³⁴

Povijesno gledano i knjižničarstvo kao struka i stripovi kao medij imaju nešto zajedničko, a to su problemi sa imidžom³⁵. Strip kao mediji nije dobio i danas još uvijek ne dobiva zaslužen poštovanje, dok knjižničarstvo nema istu razinu prestiža i poštovanja koju imaju druga, slična zanimanja. Nude li, zbog te povezanosti, stripovi više informiranu i time pozitivniju sliku knjižničara i knjižničarstva za razliku od drugih medija, ili i oni uključuju iste, uvriježene klišeje o knjižničarima ključno je pitanje ovog poglavlja. S tim ciljem pregledani su i ispitani prikazi knjižničara u popularnim stripovima i grafičkim romanima. Popularni stripovi i grafički romani publikacije su koje se izdaju u svrhu ostvarivanja profita te su korisnicima dostupni prvenstveno putem knjižara, specijaliziranih trgovina za stripove, ali se mogu pronaći i u nekim knjižnicama. Nesretni i često nevoljeni naziv *graphic novel*³⁶ predstavlja priču

³³ Japanska animacija (anime) čini važan aspekt popularne kulture Japana. Istraživanja su pokazala kako je do 1999. godine preko 50 % ukupne produkcije japanskih studija bilo animirano. Istodobno preko 40 % objavljenih tiskanih djela čine manga stripovi. (Izvor: Casey B. Global Manga : „Japanese" comics without Japan?. Surrey : Ashgate Publishing Company. 2015.)

³⁴ Mostarac, H. Geopolitički diskurs anime serijala. // Medijske studije. 5, 10 (2014.) Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=200113 (12.8.2015.)

³⁵ Highsmith, D. The Long, Strange Trip of Barbara Gordon. // The Reference Librarian. 37:78 (2003.), 61-83. URL: http://dx.doi.org/10.1300/J120v37n78_05. (21.10.2015.)

³⁶ Kod nas se još uvijek često preferira naziv na engleskom, a ne naziv grafički roman, vjerojatno zato što nemamo preveliku tradiciju grafičkog romana.

ispričanu kroz kombinaciju narativnog teksta (dijalozi ili opisi) i slikovnih dijelova, a može se pronaći i u mekom papirnom ili tvrdo ukoričenom formatu, poput knjige.³⁷

Među najistaknutijim aktualnim komercijalnim izdavačima stripova i grafičkih romana su DC Comics (kao dio AOL Time Warnera), Marvel Comics (kao dio The Walt Disney Company), Image Comics, Dark Horse Comics i Archie Comics. Mnogi drugi, manje poznati izdavači danas su također aktivni, ali nezanemariva količina izdavača u ovoj industriji ipak je ostala samo dio prošlosti (uključujući Quality Comics, Fawcett Comics, EC Comics, Charlton Comics, First Comics, Pacific Comics i Eclipse Comics).

4.1. Pretraga stripovskih baza podataka i izdvojeni naslovi

Kako bi se potvrdila pretpostavka da pojavljivanje knjižničara u stripovima nije bilo predmetom brojnih dosadašnjih istraživanja, provedeno je istraživanje literature. U tu svrhu pretražene su baze podataka ERIC, Library Literature i WorldCat. Pretraga ERIC baze podataka u rujnu 2014. godine nije polučila nijedan relevantan zapis. U bazi Library Literature pretraga je izvršena pomoću ključnih riječi *Knjižničari i strip/ovi* i također nije dala relevantne rezultate. S druge strane, šezdesetak zapisa je pronađeno pomoću predmetnog pretraživanja općenitijeg pojma *knjižničari u književnosti* u bazi podataka Library Literature. Iako nisu ispitani svi dokumenti navedeni u ovoj pretrazi, ovaj citirani članak posebno se ističe: *Batgirl was a librarian: Images of librarians* autorice Alison Hall.³⁸

Pretraga OCLC-ove WorldCat baze podataka na temu *knjižničar i stripovi* dohvatila je samo devet stavki, no valja napomenuti kako su većina pronađenih zapisa iz WorldCata zapisi od knjiga i publikacija koje se bave stripovima u knjižnicama ili školama, a ne prikazom knjižničara u stripovima. Najvažniji pronađeni zapisi su trilogija stripova ili grafičkih romana o knjižničarima *Adventures of The Incredible Librarian* Josepha W. Granta³⁹ zatim *Knjižničar* od Penny Moran Van

³⁷ Graphic novel. // Wikipedija: slobodna enciklopedija. 14.4.2015. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Graphic_novel (14.8.2015.)

³⁸ Hall, A. Behind the Bun, or, Batgirl was a Librarian. // Canadian Library Association Journal, 49, 5 (1992). str. 345.

³⁹ Grant, J. W., and Sheila A. M. The adventures of the Incredible Librarian: sampler. Tempe, AZ: Preservation Graphics, Inc, 1990.

Horna⁴⁰ i Kimberly Crochet, *Librarian of Tomorrow* od Sturma i Dikkersa. Međutim, nijedno od ovih djela nije objavljeno od strane američkih mainstream izdavača stripova, što se smatra važnim za potreba ovog rada.

Nakon pregleda članaka koji su relevantni za ovu temu pregledano je i više specijaliziranih izvora u nastojanju da se identificiraju stripovi i grafički romani koji nude zapažena pojavljivanja knjižničara kao heroja, zlikovaca ili sporednih likova. Pronađeni su izvori koji su od posebnog značaja za ovo istraživanje:

- web stranica zbirke stripovske umjetnosti Državnog sveučilišta u Michiganu
- webliografija Stevena Bergsona
- Grand comic-book database.

Resursi su pronađeni pretraživanjem interneta pomoću termina *librarians* i *comic books*, koristeći tražilice *Yahoo!*, *Google* i *Alta Vista*. Dvije mrežne bibliografije Stevena M. Bergsona, *Librarians in Comics: Comic Strips* i *Librarians in Comics: Comic Books bibliographies* su pronađene putem web stranice www.ibiblio.org⁴¹ koja predstavlja nešto poput online narodne knjižnice sa softverom i informacijama u slobodnom pristupu za teme kao što su glazba, književnost, umjetnost, povijest, znanost, politika i kulturni studiji.

Bibliografija o knjižničarima u stripovima nabraja trideset i četiri djela, većinom stripove i grafičke romane, ali i članake iz novina ili časopisa povezanih s ovom temom. Webliografija se osvježava s citatima koji dopunjavaju priče iz stripova.

Zbirka stripovske umjetnosti (engl. *Comic Art Collection*) Državnog sveučilišta Michigan (engl. Michigan State University) također sadrži značajan broj stripova. Zahvaljujući naporima Randall W. Scotta i njegovih kolega, stripovi u ovoj zbirci dobili su opsežnu analizu sadržaja, katalogizaciju i predmetnu klasifikaciju. Početna stranica⁴² ove zbirke *nudi Reading room index*, tj. indeks autora, umjetnika, naslova, ključnih riječi, predmetnica stripova. Ovaj indeks pretraživan je koristeći izraze *librarian* i *libraries* i samo deset stavki u zbirci indeksirano je pod terminom *knjižničar* (engl. *librarian*).

⁴⁰ Moran Van Horn, P. The Librarian. Broj 1, Scottsdale, AZ: Preservation Graphics, Inc, 1988.

⁴¹ Librarians in Comics: Sources - Comic Strips. // ibiblio: The Public's Library and Digital Archive. Dostupno na: <http://www.ibiblio.org/gsearch/?cx=006345117986368989313%3Ar2fkn4tcz5i&cof=FORID%3A11&ie=UTF-8&q=Steven+M.+Bergson> (16.10.2014.)

⁴² Početna stranica ove zbirke posjećena je nekoliko puta u pripremi za ovaj rad, a zadnji put u listopadu 2014. godine. URL: <http://comics.lib.msu.edu/rri/index.htm>

*Grand Comic-Book Database Project*⁴³ (dalje GCD) je baza podataka koja sadrži podatke o autorima, detaljima priče i druge korisne informacije o *svakom stripu ikad objavljenom*, kako tvrdi David S. Serchay u svom pregledu GCD-a 1999. godine u časopisu Library Journal. Michigan State University i Kongersna knjižnica koristile su GCD pri katalogiziranju svoje zbirke stripova, međutim GCD ostaje daleko od potpune zbirke, i u smislu broja jedinica i informacija unutar zapisa s obzirom da nude malo ili nimalo informacija o likovima ili autorima.⁴⁴ Izuzev tri ranije navedena izvora citirana iz pretraživanja WorldCat-a, značajni naslovi s kratkim opisom radnje nalaze se niže u ovom poglavlju zajedno s ostalim zanimljivim i značajnim primjerima pronađenima u bibliografijama Stevena Bergsona, zbirci stripovske umjetnosti Državnog sveučilišta Michigan te GCD bazi podataka. Zbog velikog broja pronađenih stripova značajnih za ovu temu u ovom poglavlju je izdvojeno 10 naslova s kratkim opisom lika ili događaja zbog kojeg je uvršten u ovaj popis najzanimljivijih knjižničara/ki u stripu. Potpuni popis pronađenih stripova nalazi se u dodatku na posljednjim stranicama ovog rada.

Library of Souls (Batman) / Jim Aparo, scenarij; Peter Milligan, boje; Adrienne Roy, tekst. No. 643, travanj 1992. (New York : DC Comics)

Ubojica, koji može *pročitati ljude kao knjigu* oduzima život svojim žrtvama ostavljajući tijela u jaknama s troznamenkastim brojem. Jedna od žrtvi je pronađena u knjižnici, a Batman zamjećuje Deweyeve brojeve na knjigama te shvaća kako ubojica svoje žrtve ostavlja na određenim lokacijama prema rasporedu, i to prema Deweyevoj decimalnoj klasifikaciji. Zbog toga pretpostavlja da je ubojica knjižničar. Iako se knjižničar, objašnjavajući klasifikacijski sustav, s njim ne slaže i govori: *To je proklinjanje karaktera knjižničara. Knjižničari su nježne, knjiške duše*. No, Batman je ipak bio u pravu.⁴⁵

The Old Dark House (Dr. Strange) / Gene Colan, crteži; Dan Green, boje; Chris Claremont, tekst; 17. str u Doctor Strange, No.39, 1980. (New York : DC Comics)

Osim deset predmeta koji su indeksirani pod *knjižničar*, više od dvostruko više indeksirano je pod terminom *knjižnice*. Od tih, najrelevantniji za ovaj rad su priče

⁴³ Grand Comic-Book Database. Dostupno na: www.comics.org (10.10.2014.)

⁴⁴ Serchay, D.S. Web Watch. // Library Journal. 124, 16(1999.), str.32.

⁴⁵ Bibliografske informacije od Bill Wormstedta...et al., iz Grand Comic-Book Database Project.

vezane uz Dr. Strangea u kojima je ovaj Marvelovski majstor mistične umjetnosti uvučen u avanture usredotočene na okultne knjižnice. U ovom broju predstavljen je Alfeo Spinos, svećenik koji se brine o crkvenoj okultnoj knjižnici gdje drži Knjigu Vishanti i njegov repozitorij drevnih artefakata i objekata čarobne moći, kao što su Orb od Agamotto. Radi se o poznatoj knjižnici *Sanctum Sanctorum* koja se pojavljuje u mnogim Marvelovim stripovima, ali prvi put još 1963. godine, u stripu o Doctoru Strangeu u broju *Strange Tales no.110*. Detalji same zgrade varirali su od stripa do stripa, no Sanctum uvijek ima okrugli prozor s četiri linije i takav dizajn je ostao usprkos uništenju prozora u više navrata. Dizajn prozora je zapravo pečat Vishanti koji štiti Sanctum knjižnicu od većine nadnaravnih napadača, a također se simbolično naziva i *Prozor svjetova* ili *Anomalija Rue*.⁴⁶ Glavni korisnici ove knjižnice, osim Strangea, bili su njegova ljubavnica / pripravnica Clea, njegov osobni sluga Wong i šegrt, čarobnjak Rintrah. Sanctum sanctorum postala je sjedište Novih Osvetnika na jedno vrijeme, te je čarobno prerusena u napuštenu zgradu označenu kao gradilištu za budući Starbucks kafić. Knjižnica je ovdje na jedan način predstavljena kao zadnje mjesto na koje bi zlikovci posumnjali te pronašli tajno sjedište Marvelovih superjunaka, dok je na drugi način predstavljena kao nešto sveto, čarobno, dugotrajno i neuništivo. Iako se knjižničari i njihova djelatnost previše ne spominju prepoznatljivo je kako je glavnom junaku, Dr. Strangeu, knjižnica jako bitno mjesto, a samim time i knjižničarski poslovi koje, vjerojatno za njega obavljaju njegovi najbliži suradnici – ljubavnica Clea i sluga Wong. Značajnije spominjanje knjižnice nalazi se i u broju *The Shadows of the Starstone* (Dr. Strange) u kojemu lik Henry Gordon nasljeđuje Kuću vještica u Engleskoj i otkriva ujakovu okultnu knjižnicu.⁴⁷

The Crystal Ballroom (Nexus) / Mike Baron, tekst; Steve Rudeno, crteži. No.34, srpanj 1987.

Knjižnična svemirska stanica, *Crystal Ballroom*, je pod prijetnjom Oblivoidsa, koji želi koristiti knjižnicu pri izradi oružja i zatim je uništiti. Koliko je za ovaj strip važno knjižničarsko zanimanje najbolje opisuje odgovor jednog od građanina na pitanje kako je živjeti na svemirskoj stanici *Christal Ballroom: Da, mi provodimo život ovdje učeći. Glavni knjižničar se izabire ždrijebom svakih 20 godina. Trenutno tu funkciju obavlja starija žena s pundžom*. Obliviods biva poražen korištenjem sonicsa,

⁴⁶ Sanderson, P. The Marvel Comics Guide to New York City. New York City: Pocket Books, 2007. str 24–27.

⁴⁷ Bibliografski podaci od Gary Oppenhuisa i Mike Nielsena iz Grand Comic Book Database baze podataka.

tj buke, što očekivano dovodi do reakcije glavne knjižničarke koja kaže: *Ovo je knjižnica! Stop! Stop!*

Slaughter on 10th Avenue (Marvel Team-up) / Chris Claremont, tekst. No. 83, srpanj 1979. (New York: Marvel).

Spiderman se u potrazi za sjedištem S.H.I.E.L.D.-a prisjeti kako mu je gradski službenik preporučio ženu iz *mrtvačnice*. Osim što knjižnici daju vrlo zastrašujuć naziv, knjižničarka je prikazana kao neatraktivna, arogantna i nepristojna osoba koja se nerealistično prisjeti točne stranice imenika koja je Spidermanu potrebna.

Situation Overdue (Ren & Stimpy) / Terry Collins. No.35, listopad 1995.

Rena ispituju dva muškarca sa značkama i jedna stereotipna zločesta knjižničarka s oštrim očnjacima. Knjižničarka s očnjacima optužuje Rena za devetomjesečni dug za knjigu *Sretni plišani zeko*, a Stimpy misli kako je Ren opet uhićen zbog zlostavljanja kopirke. Ren je iznenađen time što knjižnice imaju zatvorske ćelije. On i još dvojica prijestupnika moraju ovjeriti hrpu iskaznica sa žigom – *kašnjenje*. Kada Ren poludi šalju ga natrag knjižničarki sa očnjacima koja spali njegovu iskaznicu iz knjižnice te je ljuta na njega zbog skakanja po stolovima, razbacivanja knjižničnih iskaznica te najgoreg od svega, vrištanja u knjižnici. Ona mu prijeti kako nikad više neće pročitati nijedan romantični roman te mu doživotno uništava knjižničnu iskaznicu govoreći kako više nikad ne smije posjetiti knjižnicu te na čelu dobiva trajnu oznaku: ODBAČEN. Zatim dolazi knjižnična policija te ih oboje privode zbog spaljivanja jedne od najtraženijih dječjih knjiga te dobivaju po 20 godina teškog rada koji počinje instaliranjem novog automatskog sustava. Ren shvaća da će biti potrebna desetljeća da računalno zabilježe kodove svih knjiga u knjižnici dok se Stimpy raduje uživanju u literaturi.

Harvest of a Quiet Eye (Doom 2099) / John Francis Moore, tekst. No.13, siječanj 1994. (New York: Marvel Publishing, Inc.) (Reprint iz Best of Marvel 1994).

Brata Theodorea, knjižničara malog Bizantskog samostana, čiji je posao da drži zbirku skrivenu od vanjskog svijeta, ubija zločinac *Necrotek* koji pokušava doći do informacija iz baze podataka. Supermoćni *Doom* provodi uspješnu pretragu baze koja mu daje potrebne čarolije potrebne da porazi Necroteka.

The Lit-Wit Issue (Animaniacs) / Jeff Suess. No. 49, lipanj 1999. (Nex York : DC Comics)

Animanijaci su u knjižnici i govore: *Ovo je ono što filmovi budu prije nego se rode. Wow, pogledaj sve te pravokutne stvari s papirom! I, gdje su knjige sa slikama? Stripovi?* Stereotipna, starija, namrgođena žena s pundžom ih utišava: *Ne, ne, ne! Mi ovdje imamo samo ozbiljnu književnost. Ozbiljna književnost nema smiješne sličice, to je tako djetinjasto.* Na kraju nasmiješena knjižničarka ipak zaključuje: *O da! Stripovi su itekako nevjerovatni! Nikad nisam shvatila kako izražajni mogu biti!*

Americus / M.K. Reed i Jonathan Hill, No. 7, 2008. (New York : Papercutter)

Ovaj grafički roman prikazuje problematičnu situaciju dobro poznatu mnogim knjižničarima. Radi se o tinejdžeru Nealu Bartonu koji samo želi pročitati posljednji nastavak najdraže serije knjiga. No nažalost lokalna skupina kontroverznih kršćanskih aktivista knjige prozivaju nemoralnima i heretičkim i izgleda da će sramežljivi i povučeni Neal morati nešto poduzeti za opstanak ovih knjiga u knjižnici koliko zbog sebe toliko i zbog prava svih čitatelja na pristup raznolikom štivu. Uz pomoć mlade knjižničarke Charlotte Murphy Neal staje u obranu mega-bestseller fantasy serije koja čini njegov život vrijednim življenja.

Ova smiješna i zarazna priča o životu i lokalnoj politici u srednjoj Americi trenutno je u postupku online serijaliziranja. Radnja pomalo podsjeća na svojevrsno protivljenje Harry Potter fenomenu. U priču uvodi dječaka iz malog grada koji nema mnogo prijatelja i pronalazi utjehu u čitanju. U gradskoj knjižnici Americus pronalazi knjigu zbog koje mjenja pogled na svijet i koja mu daje na neki način povezanost s drugim ljudima. Vrlo je iznenađen kada se lokalna skupina konzervativnih kršćanskih aktivista bori protiv knjige te zahtjevaju da se ona makne s polica knjižnice. Ljudima je poznato da pojedine knjige dobiju zabranu i miču se s polica. No, znaju li što to doista znači? Kako taj proces izgleda? Ova priča precizno prikazuje vrstu ludila koja može osvojiti inače normalne ljude te pretvoriti pitanje dostupnosti knjige u knjižnici u goruću temu. Dinamika događaja u ovom grafičkom romanu je zanimljiva, a pokretačka sila koja stoji iza cenzure ove knjige je propitivanje njezine nemoralnosti iz kršćanske perspektive, no pokret nalazi pristaše u ljudima kojima se knjiga jednostavno nije svidjela.

Rex Libris / James Turner. 2005. (San Jose, CA : SLG Publishing)

Ova serija stripova koja počinje s brojem pod naslovom *Ja, knjižničar*, prati Rexa Librisa, glavnog knjižničara u Middleton gradskoj knjižnici. On se suprotstavlja svim vrstama neprijatelja od kvazi-povijesnih, književnih, do onih znanstveno fantastičnih u svojoj beskonačnoj službi praćenja nevraćenih knjiga i zaštite knjižnice. S mnogo stila i dobrim smislom za humor autoru je dopušteno zadirkivanje na račun i stripovskih i knjižničarskih stereotipa. Ovaj humoristični SF strip autora James Turner prvi put je objavljen 2005. godine od izdavača Slave Labor Graphics, a novi nastavci izlaze još i danas. Vjerojatno zbog ovog novijeg datuma nastanka ne nalazi se u bibliografiji Stevena Bergsona niti u MSU bazi podataka.

Avanture ovog stripovskog junaka na funkciji voditelja middletonske gradske knjižnice, posebno su zanimljive zbog toga što je Rex zapravo star preko 1000 godina i što je u mladim danima obnašao funkciju knjižničara u slavnoj Aleksandrijskoj knjižnici. Član je i Ordo Bibliotheca, tajnog međunarodnog knjižničarskog društva, a uz pomoć antičkog boga Thotha, koji živi u podzemlju knjižnice, Rex putuje na najudaljenije destinacije u svemiru kao bi prikupio zakasnine i kako bi se borio protiv neznanja i tame.⁴⁸

Marvel Team-up / Chris Claremont i Frank Miller. No.100, prosinac 1980. (New York : Marvel Publishing, Inc.)

Naposljetku, još jedna knjižničarka superheroina je Karma iz X-men serije stripova. Jedna od osnivačica grupe Novih mutanata u mladim je danima radila kao knjižničarka na Sveučilištu u Chicagu. Pravog imena Xi'an Coy Manh, Karma dolazi iz Vijetnama i na fakultetu pomaže kolegici Kitty Pryde u borbi sa anti-mutant zlobnom skupinom pod nazivom Purity. Prema Kitty gaji skivene simpatije i time postaje jedna od prvih Marvelovih homoseksualnih junaka, a samim time i jedna od prvih homoseksualnih knjižničarki u stripu. Upravo zbog njene ljubavi prema knjigama i iskustvu u knjižnici odlazi na Xavier Institut, na poziv samog profesora Charlesa Xaviera kako bi vodila knjižnicu instituta. Time joj je dana kontrola nad stotinama rijetkih knjiga i prvih izdanja.⁴⁹ U knjižnici pomaže u mentoriranju studenata

⁴⁸Turner, J. *Rex Libris* // Jtillustration. Dostupno na: <http://www.jtillustration.com/rex/> (23.10.2015.)

⁴⁹ Karma. // Comic Vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/karma/4005-9849/> (23.10.2015.)

ispod 15 godina, predaje francuski jezik te postaje savjetnik za Alpha Squadron i Lower School.

MSU, GCD baze i webliografije Stevena Bergsona omogućuju pristup nekoliko određenih stripovskih priča u kojima knjižničar igra znatnu ulogu. Te priče dokazuju kako je klasični klišej knjižničarke, kao starije žene s kosom u pundži koja najviše voli utišavati posjetitelje knjižnice, prisutan ne samo u tradicionalnim superherojskim pričama s Batmanom, Dr. Strangeom i njihovim živopisnim kolegama nego i u humorističnim naslovima poput *Ren & Stimpy* i *Animanijaci*. Bibliografija Stevena Bergsona o knjižničarima u stripovima je oko tri puta veća od one o samim stripovima. Mnogi citati nude zanimljive opise i prikaze knjižničara u različitim stripovima, ali i stripovskim isječcima ili crtanim stranicama.

Bibliografije gospodina Bergsona i informacije dostupane u MSU bazi podataka vrlo su vrijedni izvori no ipak se ne mogu smatrati konačnom i definitivnom kompilacijom na temu prikaza knjižničara u stripovima. Doista, kao što je svatko tko je ikada radio istraživanja o stripovima svjestan, indeksi koji klasificiraju određene stripovske priče o nekoj temi ili predmetu su jako rijetki i daleko su od sveobuhvatnosti, iako se situacija sigurno popravlja zahvaljujući naporima ljudi poput Stephena Bergsona, Randall Scotta s MSU i sastavljača Grand Comic-Book Database baze podataka.

4.2. Manga strip Knjižnični ratovi

Knjižnični ratovi ili *Toshokan sensō* izvorni je naziv japanske mange koja se tematski bori protiv cenzure i zalaže za pravo intelektualnog vlasništva. U ovom stripu autorice Hiro Horikawa i umjetnika Kiirō Yumi, koji s vremenom postaje i film i anime serija (vidi sliku 3), borba protiv cenzure doslovno postaje bitka na bojištu za pravo intelektualnog vlasništva. Priča se prvotno pojavljuje kao serija laganih kraćih fikcijskih novela u Japanu 2006. godine, koja jasno cilja na mladu čitateljsku publiku.

No ubrzo se pretvara u iznimno popularnu priču od koje nastaju manga strip, anime serije, radijske emisije, anime film te nedavno i igrani akcijski film.⁵⁰

Slika 3. Glavni junaci anime serije *Toshokan Sensō* (Knjižnični ratovi).

Knjižnični ratovi odvijaju se u dinastijskom Japanu 2019. godine gdje je vladi dopušteno cenzuriranje svega što smatra upitnim i iz bilo kojeg razloga nezadovoljavajućim. Kroz nastavke prati se život mlade djevojke Kasahare Iku koja odlučuje služiti vojsku u Knjižničnim obrambenim snagama. Naime, novi Zakon o pročišćavanju medija silom je nametnut stanovništvu i cenzurira sve knjige i medije, a kako bi se suprotstavili ugnjetavanju osnivaju se Knjižnične obrambene snage. Iku je zapravo prva žena koja stupa u Knjižnične obrambene snage (*Library Task Force*) koje djeluju protiv Komiteta za čišćenje medija. Članovi ove vojske s specijalnom zadaćom nastoje poštediti razne materijale i knjige od cenzure i uništenja te ih pohranjuju u knjižnice koje ih još legalno mogu čuvati i zaštititi. Spomenuti zlokobni zakon je uveden na početku Seika ere⁵¹ te je korišten pod izlikom očuvanja ljudskih prava i zaštite mladih građana od lošeg utjecaja medija. Kako knjižnice spadaju pod lokalnu samoupravu, naoružana vojska ubrzo reagira te uspjevaju uvesti i Podzakon o slobodi knjižnica prema kojemu knjižnice imaju pravo na zaštitu svoje građe i u tu

⁵⁰ Amanda. Manga Review: Library Wars: Love & War Volume One by hiro Arikawa and Kihiro Yumi. 2010. // Dostupno na: <http://blogcritics.org/manga-review-library-wars-love-war/> (12.6.2015.)

⁵¹ Fikcijske ere u Japanu koje su imenovane prema vladarima.

svrhu sve veće knjižnice potpuno su opremljene vojnim snagama koje za zadatak imaju zaštititi knjige i slobodu medija. Ovaj konflikt centralne i lokalne vlasti je eskalirao u ratni sukob koji traje već 30 godina.⁵²

Pregledavajući online epizode anima u slobodnom pristupu na mrežnoj stranici Animeram⁵³ vidljivo je kako već u prvoj epizodi Iku otkriva razloge zbog kojih se želi pridružiti Knjižničnim snagama cijeli svoj život. Ne samo zato što može zaštititi knjige, nego i zbog slučajnog susreta s knjižničnim obrambenih snaga u djetinjstvu kada je tajanstveni gospodin spasio najdražu joj zbirku pred njenim očima i pred članovima Komiteta za provedbu novog zakona koji su upravo pregledali i plijenili knjige u knjižari koju je Iku redovito posjećivala. Tog pripadnika Kanto knjižnice Iku pamti cijeli život kao svog princa iz knjižničnih snaga. Konačno dovoljno stara, Iku se pridružuje obrambenim snagama knjižnice u Kanto bazi i trenira kako bi postala najbolja, a svaku večer se prisjeća njenog junaka pravde. Kolegica Shibasaki joj uskače u pomoć te objašnjava knjižničku teoriju i pravila. Duboko u noć zajedno uče napamet osnovne skupine univerzalne decimalne klasifikacije, a zatim u knjižnici vraćaju krivo razmještene knjige. Iku obrati pažnju na knjige koje su se nalazile na krivim mjestima i shvaća da su sve redom s popisa zabranjenih, a samim time nije im mjesto na običnim policama. Ubrzo specijalna jedinica Komiteta napada knjižnicu te se sazna kako je netko namjerno vratio zabranjene knjige na police u otvorenom pristupu, a zahvaljujući Kasahari uspjeli su ih spasiti i obraniti knjižnicu. Ovo je samo jedan od događaja koji su dio ove zanimljive ljubavne, ratne pa čak i humoristične priče u obliku manga stripa.

Hiro Arikawa nam ovom pričom oslikava zamršeni i duboko promišljeni svijet koji se, iako različit od našeg, ipak nalazi unutar mogućeg. Teško je zamisliti vrijeme u kojem neslaganje oko slobode izražavanja i cenzure eskalira do oružanog sukoba i vojnih knjižničara, ali Arikawa govori svoju priču s takvom kompleksnošću i finesama koje najednom zaplet knjižničarskih ratova ne čini tako dalekima. Uostalom, ljudi znaju biti prilično ekstremni što se tiče rasprava o sadržaju i svjedoci smo ne tako daleke prošlosti kada su knjige bile pod zabranom te spaljivane. Dakle, priča o Iku

⁵²Toshokan Sensou. 2009. // My anime list. Dostupno na: [http://myanimelist.net/anime/3613/Toshokan Sensou](http://myanimelist.net/anime/3613/Toshokan_Sensou) (20.06.2015.)

⁵³ Library war. 2013. // Animeram. Dostupno na: <http://www.animeram.me/library-war/> (21.6.2015.)

postaje naš prozor kroz koji možemo pogledati i razmisliti što bi knjižničare zbilja moglo natjerati da postanu vojnici.

Što se tiče Iku, njezina situacija je intrigantna s obzirom da je prva žena koja pristupa elitnoj postrojbi obrambenih knjižničnih snaga. Što se tiče isključivo anime serije stječe se dojam kako Iku konstantno dolazi do izražaja u atletskom dijelu svog treninga (snazi, brzini, itd), ali ona nije genij kad je riječ o njenu akademskom znanju. Nitko ne želi savršenu protagonisticu, ali kolege stalno Iku zadirkuju za njezin nedostatak akademskih vještina te je jasno da je u neznanju o stvarima koje se tiču njenog posla i koje bi trebala znati na razini na kojoj se nalazi. Unatoč tomu Iku također pokazuje hrabrost i snagu kojoj se ostali kolege dive, i sigurno je da nije glupa naročito kada se donose brze odluke koje donosi ne osvrćući se i one često dovode do dobrog rezultata. Valja spomenuti i kako Iku nije jedini ženski lik koji se pojavljuje. Njezina kolegica i cimerica Shibaki iako nema niti vatreno niti hladno izvrsno barata informacijskim oružjem. Shibaki radi kao informacijski zapovjednik u knjižnici i više puta pruža Iku i njezinim suborcima informacije koje pomažu u kriznim situacijama. Ona je ženska uloga koja posjeduje istu snagu volje i odlučnosti kao Iku, samo što se koristi znanjem umjesto fizičkom snagom. Shibaki sigurno brani snage pametnih i briljantnih knjižničarki u ovoj priči. Također, ima ambiciju postati prva ženska zapovjednica knjižnične baze u povijesti.

Iako nije savršena, priča o knjižničnim ratovima gledateljima i čitateljima daje jednu inteligentnu priču o knjižnicama i knjižničarima s kompleksnim detaljima i mješanjem žanrova koji omogućuju da veliki broj ljudi može pronaći nešto što im se sviđa. Gledajući Iku kako daje sve od sebe u borbi za slobodu izražavanja u ovom alternativnom svijetu sigurno baca pozitivno svjetlo te upućuje na važnost društvene uloge knjižnica kao neprofitnih ustanova koje će uvijek biti neophodne u slobodnom i modernom društvu.

4.3. Pet najznačajnijih knjižničara superheroja

Ovo poglavlje fokusira se na pet likova u stripovima s opširnijim opisom te raspravu o tome koji od njih nudi najznačajniji primjer knjižničara kao lika u poznatim stripovima. Izabrani likovi su:

1. Adam Blake (Kapetan Komet)

2. Barbara Gordon (Batgirl / Oracle)
3. Judy Dark (Luna Moth) iz antologije *Escapist*
4. Knjižničar Lucien, iz stripa *Sandman* i
5. Lara s Kriptona (Supermanova majka)

4.3.1. Kapetan Komet

U tijeku pretraživanja Reading Room Indexa na stranicama Sveučilišta Michigan State University, pod upitom *Library*, kod jednog zapisa pojavila se referenca *vidi i*. Na taj način pronađeno je deset brojeva stripa *Strange Adventures* koji su indeksirani pod pojmom *Captain Comet*, uzimajući u obzir činjenicu da Sveučilište Michigan State ima nekoliko, ali ne i sve, od nastavaka *Strange Adventures* koji govore o Kapetanu Kometu.

Kapetan Komet s više je aspekata bio lik ispred svoga vremena. Ovaj kostimirani super junak pojavljuje u prvom SF (engl. SF, science fiction – znanstvena fantastika) stripu izdavača DC Comics⁵⁴ pod nazivom *Čudne Avanture* (engl. *Strange Adventures*) u lipnju 1951. godine. Nastao iz pera pisca Johna Broomea i olovke za crtanje poznatog Carminea Infantinoa u nastavku broj 9 ovog stripa. Kapetan Komet je superheroj koji u svom civilnom identitetu radi kao knjižničar Adam Blake, a u svijet stripa dolazi 5 godina prije tzv. Srebrnog doba stripovskih superheroja.⁵⁵ Još jedna zanimljivost jest to da je Kapetan Komet prvi službeni mutant među superjunacima koji se pojavljuju u stripovima za širu publiku. Može se reći da je utabao stazu za stripove poput X-Mena, gdje su Marvelovi superjunaci svi redom mutanti, a koji su se pojavili točno 12 godina nakon Kapetana Kometa.

Do trenutka kada su superheroji opet bili popularni, kapetan Kapetan Komet i njegova karijera privukla se kraju te završava u *Čudnim Avanturama* 49, u listopadu 1954. godine. Lik je ponovno oživio 1970. godine, te se sporadično pojavljivao u DC Comic publikacijama.

⁵⁴ DC Comics (Detective Comics) jedna je od najvećih i najvažnijih izdavačkih kuća stripa u SAD-u i svijetu. Njihovi najpoznatiji junaci su Superman, Batman, Wonder Woman, Green Arrow i Flash.

⁵⁵ Srebrno doba stripova DC Comicsa je razdoblje od 1956. do 1970. godine, poznato kao razdoblje umjetničkog napretka i komercijalnog uspjeha američkih stripova za masovnu publiku, poglavito stripova o superjunacima.

Adam Blake je knjižničar koji se brine o fondu jedne gradske knjižnice kada nije zauzet čuvanjem svemira i borbom protiv vječnog zla kao kapetan Kapetan Komet. Rodio se 1931. godine od roditelja Johna i Marthe Blakea u srednje-zapadnom američkom gradu, a ime dobio po djedu. Njegovo rođenje se poklopilo s prolaskom kometa na noćnom nebu, koje John Blake u šali spomene kao znak dobre sreće. Zračenje kometa aktivira Adamov meta-gen te on počinje pokazivati različite moći u vrlo mladoj dobi.⁵⁶

Do osme godine stekao je fotografsko pamćenje te je mogao zapamtiti informacije koje je pročitao iz čitave serije enciklopedija što ga je činilo izvrsnim materijalom za jednog informacijskog stručnjaka, naročito za jednu manju gradsku knjižnicu. Osim pamćenja Adam posjeduje nadljudsku izdržljivost i snagu, a pokazivao je i znakove telekineze i telepatije. Jednom prilikom čak spašava život kolegice studentice pomoću telekinetičkih sposobnosti.

Tri godine Kapetan Komet djeluje kao zaštitnik Zemlje i istraživač galaksije, bori se s dinosaurima, grčkim bogovima, neprijateljskim izvanzemalcima, i supemoćnim majmunima nekoliko puta. Spašava dame u nevolji iz različitih svjetova, posjećuje vanzemaljske civilizacije ali pored toga još uvijek zadržava svoj civilni identitet informacijskog stručnjaka u gradskoj knjižnici. Dakle, kada svoje fizičke i umne super moći ne koristi u svrhu spašavanja Zemlje upotrebljava ih za knjižničarstvo. Ovo je možda i najbolji primjer i dokaz kako su neki pisci knjižničarstvo ipak smatrali plemenitim i dostojnim zanimanjem jednog herojskog lika. Kapetan Komet zasigurno predstavlja pozitivnu sliku knjižničarstva u svijetu stripa, ali ovaj zaključak dolazi s nekoliko napomena. Ono što ne ide toliko u korist pozitivne slike o knjižničarstvu jest činjenica da se u stripu uvijek navodi kako Adam u knjižnici obavlja funkciju informacijskog službenika, umjesto referentnog knjižničara. Također, iako ne postoji način na koji bi se istražilo obrazovanje g. Blakea, ne postoji ni čvrsti dokaz da je ikada pohađao knjižničarski studij ili, možda još važnije za ovaj rad, ni u jednoj priči o kapetanu Kometu ne postoji naznaka da su autori stripa svjesni da je za karijeru knjižničara to bilo potrebno. Nekoliko puta kada je Adam prikazan na svom radnom mjestu, pojavljuje se još jedan stereotipni kliše, a to je onaj kada je knjižničar *čovjek koji zna svaki odgovor*. Kada mu se postavi bilo kakav upit Adam odgovor izrecitira

⁵⁶ Captain Comet. 2013. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/captain-comet/4005-30559/> (15.10.2015.)

na licu mjesta, ne napuštajući svoje sjedalo, bez istraživanja i savjetovanja s ikakvom literaturom. Ali na kraju ide u prilog i to što se ovdje ipak radi o knjižničaru sa super sposobnostima te super čovjeku-mutantu.

Naposljetku, Adam se nikako ne uspijeva otresti osjećaja nepripadanja, bitno se razlikuje od svojih bližnjih i ne može postojati bez svog superherojskog identiteta. Dok ljudi oko njega tijekom života mijenjaju izgled on i dalje ostaje isti; s vremenom sve više postaje frustriran ograničenim Zemaljskim znanjima te godine 1954. Komet napušta Zemlju sa svojim svemirskim brodom Cometeerom, i ne vraća se sve do 1976. godine.

4.3.2. Batgirl kao moćna knjižničarka

Porijeklo Batgirl prepričavano je nekoliko puta tijekom njezina dugogodišnjeg objavljivanja, sa značajnim promjenama u kontinuitetu stripa. S obzirom na to i činjenicu da je naspram drugih likova potkrijepljena opsežnijom i raznovrsnijom literaturom ovo potpoglavlje malo opsežnije. Od svojih najranijih dana do danas Batgirl se pojavila u točno 6 verzija. Svaki put sa sličnim sposobnostima, ali s nešto drugačijom povijesti, osobnom pričom i imenom i to kao:

1. Batgirl: Bette Kane
2. Batgirl: Barbara Gordon
3. Batgirl: Helena Bertinelli
4. Batgirl: Cassandra Cain
5. Batgirl: Charlie Gage-Radcliffe
6. Batgirl: Stephanie Brown⁵⁷

Za ovaj rad najznačajniju ulogu ima druga navedena: Batgirl kao Barbara Gordon, kći Batmanovog prijatelja i suradnika policijskog narednika Jamesa Gordona.

⁵⁷ Barbara Gordon. 2015. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/barbara-gordon/4005-5368/> (12.9.2015.)

Prvi put se pojavljuje u vrijeme Srebnog doba stripa na stranicama Detective Comics stripa *The Million Dolar Debut od Batgirl*, broj 359 u sjećanju 1967. godine, autora Carminea Infantinoa (crteži), Sid Greenea (tekst) i Juliusa Schwartza kao urednika.⁵⁸ Priča o Batgirl započinje na kostimiranoj zabavi na koju Barbara dolazi obučena kao ženska inačica Batmana. Na istoj zabavi svjedoči otmici multimilionera Bruca Waynea (Batmana), a otmičar je naravno poznati super zlikovac Killer Moth. Ona spriječava otmicu te time privlači pažnju Viteza Tame, što je označilo početak Barbarine borbe protiv kriminala.

Potvrđuje li i ova stripovska junakinja da je knjižničarstvo poštivana i vrijedna profesija na stranicama ovog stripa, čak i u vrijeme kada su stripovi bili daleko od poštovanja i priznanja u očima mnogih knjižničara? Iako se to ne može sa sigurnošću potvrditi, sigurno je da odabir identiteta Batgirl govori ponešto o autorima i njihovom suosjećanju s knjižničarskom strukom. Zašto bi inače jedna od najvećih zvijezda ere Srebnog doba stripa bila baš knjižničarka, i to ne bilo kakva knjižničarka, već naravno s doktoratom iz bibliotekarstva te na funkciji ravnateljica glavne Gothamske gradske knjižnice (vjerojatno veličine new yorške gradske knjižnice s obzirom da je Gotham city često povezan s New Yorkom). Na svom je radnom mjestu prikazana kako premješta knjige na polici, te za pultom za zaduživanje i razduživanje knjiga. Iako to jesu vrlo bitni i neophodni poslovi u knjižnici obično se ne nalaze na popisu zadaća ravnateljice. O fizičkom izgledu zna se da na radnom mjestu nosi naočale, dok joj kao Batgirl nisu potrebne, kosa joj je podignuta u čvrstu pundžu, te nosi tridionalnu i monotonu odjeću. Drugim riječima, utjelovljuje tipičnu stereotipsku sliku knjižničarke koja na svaki mogući način skriva svoju privlačnost. Najvjerojatnije objašnjenje zašto je alter ego Batgirl knjižničarka jest to što je knjižničarstvo u to vrijeme bio siguran i dobro društveno prihvaćen poziv za jednu neudanu mladu ženu, i dovoljno dobar kontrast za prikrivanje svega što je obavljala kao Batgirl. A koliko su autori marili za knjižničarsko zanimanje Batgirl govori i to da je nakon nekoliko nastavaka napustila knjižničarski poziv te postala članica američkog Kongresa, što joj zapravo nijedan knjižničar vjerojatno ne bi ni zamjerio.

⁵⁸ Batgirl Origins. 2015. // DC wikia : specijalizirana slobodna enciklopedija. Dostupno na: http://dc.wikia.com/wiki/Batgirl_Origins (15.10.2015.)

Nakon dugo vremena, zaslugama pisca John Ostrandera i njegova supruge Kim Yale, te crtača Lukea McDonnella, lik Batgirl se vratio u život i to na stranicama broja 23 stripa Suicide Squad iz siječnja 1989. godine pretvorbom Barbare Gordon u informacijskog gurua pod imenom Oracle (vidi sliku 4).

Barbara Gordon prva je Batgirl modernog doba i svoju dužnost vjerno obavlja sve dok ju Jokera brutalno ne prostrijele, ostavljajući je paraliziranu od struka naniže. Nakon što ju je Joker ranio, Barbara se osjećala bespomoćno, no ubrzo je počinje obnavljati svoj život pomoću učeći tehnike samoobrane od učitelja Richarda Dragona, te obnavljajući i usavršavajući svoje istraživačke i pretraživačke vještine knjižničarke. Prvi zadatak koji si je zadala bila je potraga za opasnom krivotvorkom Interface koju ubrzo razotkriva i izbacuje iz prljavog biznisa. Potaknuta dobrim rezultatima Barbara Gordon preuzima identitet Oracle nakon što nauči kako može koristiti računalo u borbi protiv kriminala te kako se može obraniti dok je u kolicima.

Slika 4. Barbara Gordon kao Oracle (lijevo) i Batgirl (desno)

Oracle (Barbara Gordon) u novim se nastavcima brani od osvetoljubivih uhoda i govori o svojoj životnoj priči i novoj ulozi: (nakon što slomi kralježnicu i ostaje u kolicima) *Radila sam s onim što sam imala. Iz dana kada sam bila voditeljica Gothamske knjižnice znala sam kako pronaći bilo što što me zanima. Ako mogu to raditi za građane mogu i za kolege, neprofitne korporacije, privatne istražitelje i superheroje. Blagoslovljena fotografskim pamćenjem istraživala sam i zapamtila desetke novina, magazina i računalnih oglasnih ploča ... Danas mogu učiniti puno*

*više kao Oracle nego što sam ikad mogla učiniti kao Batgirl. Ne postoji nešto što ne mogu saznati i istražiti, ne postoji problem koji ne mogu riješiti!*⁵⁹

Oracle pruža inteligenciju DC junacima te predvodi skupinu *Ptice grabljivice*, žensku skupinu koja se bori protiv kriminala i kojoj je i sama ranije pripadala. Na taj način ona se ponovno vraća ulozi Batgirl samo što ovaj put na drugačiji način štiti Gotham City. Ovime postaje najvjerojatnije prva knjižničarka superjunakinja koja koristi svoje pravo zanimanje i informacijsku znanost u svojim novim avanturama kao Oracle. Ostali superjunaci se pojavljuju kaočnosti koje su u privatnom životu prije bili ili i dalje koriste knjižničarski posao samo kao tajni identitet, a ne svoje pravo zanimanje. A kako se boriti protiv stereotipa i predrasuda možda može objasniti i Batgirl svojim riječima: *Tata misli da sam preniska. Moj Sensei učitelj misli da sam previše ženskasta. No, baš kao i u načelima jujitsu - koristim njihova očekivanja protiv njih. To će biti njihova slabost, a ne moja. Neka me svi podcjene. Pustit ću ih da misle kako imaju nadmoć nad malom djevojčicom. Nek' se opuste dok adrenalin curi iz njihovih sustava. I kad im straža padne i njihov ponos naraste ... onda ću ih okrenuti preko ušiju.*⁶⁰

Barbara Gordon se na samom početku pojavljuje kao banalni stereotip knjižničake ali njezina transformacija u Batgirl, gledajući unatrag, može se promatrati kao simbol rastućeg ženskog pokreta 1960. Osim toga, od 1970-ih Barbara je, u svom *civilnom identitetu* od prvotnog knjižničarskog stereotipa došla do utrke za američki Kongres.

U tom pogledu za Batgirl se može reći kako je pomogla ne samo u pobijanju knjižničarskih stereotipnih prikaza već i sveukupnoj diskriminaciji u Srebrnom dobu stripa davnih pedesetih i šezdesetih godina prošloga stoljeća. O tome možda najbolje govori poznati stripovski kritičar i povjesničar Peter Sanderson u jednom zanimljivom

⁵⁹ Smith, J. C. The Laughing Librarian: A History of American Library Humor. Jefferson, North Carolina: McFarland, 2012. Datoteka ePub.Str. 26. Dostupno na: <https://books.google.hr/books?id=BbBl25f6s4gC&pg=PA26&lpg=PA26&dq=nowadays+i+can+do+so+much+more+as+oracle&source=bl&ots=v5G0i0ITty&sig=VX9Fe2iKVJeA4Ur0r8a5xOPlnY0&hl=hr&sa=X&ved=0CBoQ6AEwAGoVChMI8bGSipbPyAlViVg-Ch0aFwj2#v=onepage&q=nowadays%20i%20can%20do%20so%20much%20more%20as%20oracle&f=false> (17.9.2015.).

⁶⁰ Batgirl. // Wikiquote: slobodna višejezična zbirka citata. 2015. Dostupno na: <https://en.wikiquote.org/wiki/Batgirl> (12.9.2015.)

i opsežnom članku gdje između ostaloga govori i o nedovoljno cijenjenim vrlinama Srebrnog doba DC stripova koje je u to vrijeme uređivao pokojni Julius Schwartz. Jedna od takvih vrlina jest njegov odnos prema ženskim ulogama. U kasnim 1950-ima i ranim 1960-ima, prije feminističke revolucije, Schwartzovi glavni ženski likovi bili su novinarke (Iris West iz *The Flasha*), odvjetnice (Jean Lorin iz *The Atoma*), čak direktorice zračnih luka (Carol Ferris iz *Green Latherna*) te naposljetku ravnateljice knjižnica (Barbara Gordon kao *Batgirl*). Ovo je bio jako neobičan potez u svijetu stripa za to doba, dok su recimo Lois Lane, Lana Lang i Vicki Vale (iz *Batmana*) bile jako stidljive i povučene, naročito što se tiče otkrivanja svojih sposobnosti i mogućnosti. Većina je tadašnjih superherojskih serijala subliminarno slala poruku kako se muškarac treba držati dalje od romantičnih veza i problema, a da se ženi ne može povjeriti takva zadaća.⁶¹ Vjerojatno zbog pretpostavke kako su superherojski stripovi namjenjeni djeci, a urednici i pisci su smatrali kako dječaci sigurno ne žele čitati o bračnim parovima koji bi ih podsjećali na njihove roditelje.

Kroz djela Hallsa i Dibnysa, Schwartza i Foxa suprotstavilo se ovoj implicitnoj spolnoj diskriminaciji tih ranih superherojskih serija te se tako pomoglo ovom žanru da odraste.

Priča o *Batgirl* se nastavila i godinama iza u nešto drugačijim izdanjima, ali da nije napustila svoje zvanje pokazuje rečenica iz stripa *The Batman Chronicles, Oracle, Year One: Born of Hope*, broj 5 iz 1996. godine.⁶² Retrospektivna ploča prikazuje nju u knjižnici s dva zaštitnika ispred nje kako čitaju za stolom prepunim knjiga, te ona govori: *Ja vodim jednu od najvećih knjižnica na istočnoj obali Gotham cityja.*

4.3.3. Knjižničar Lucien iz Sandmana

Teško je pronaći lik koji je u većoj suprotnosti od spomenutog Kapetana Kometa nego što su to likovi iz opusa Neila Faimana. 75 nastavaka stripa *Sandman* od Neila Gaimana stoji kao umjetničko djelo koje nije samo vrhunsko postignuće u

⁶¹ Sanderson, P. Comics in Context #67: Catch As Cats Can. // IGN Entertainment. 7.1.2005. Dostupno na: <http://www.ign.com/articles/2005/01/07/comics-in-context-67-catch-as-cats-can?page=7> Str. 7. (10.9.2015.)

⁶² *The Batman Chronicles* #5. 2014. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/the-batman-chronicles-5-oracle-year-one-born-of-ho/4000-75531/> (15.10.2015.)

žanru fantastike već i kao vjerojatno najbolji objavljeni strip svih vremena.⁶³ Sandman (Morpheus) je besmrtno biće štovano u Dreamingu, mjestu nastanjenom s mnogo živopisnih likova, a jedan od najfascinantniji sigurno je knjižničar Lucien.

Lucien se u stripu zapravo prvi put pojavljuje u *Weird Mystery Tales* (1975.) gdje je prikazan kao čuvar velike knjižnice dvorca u dvorcu u Transylvaniji, napuštenoj od obje strane za vrijeme drugog svjetskog rata, sa svojim suputnikom, vukodlakom po imenu Rover. Nešto kasnije iste te godine dobiva čak i svoju vlastitu priču i strip po imenu *Tales of Ghost Castle*, autora Franka Redondoa (crteži) i Paula Levitza (tekst).⁶⁴

Lucien je na voditeljskoj poziciji onog što bi se moglo nazvati knjižnicom iz snova, u njoj se nalaze ne samo najbolje knjige ikad napisane, nego i najbolje knjige nikad napisane. To znači da su police napunjene nedovršenim djelima Alana Moorea, J. R. R. Tolkeina i Raya Bradburya, a Lucien ima privilegiju pročitati ih sve. No ne čuva on samo knjižnicu nego i cijeli Dreaming, kada je u odsustvu gospodin Dream. Ubrzo posaje jedan od Dreamovih najvjernijih i najodanijih sluga dokazavši svoju lojalnost tako što nikada nije napustio svoju dužnost tijekom dugog perioda. No primarna mu je funkcija ipak zaštita Knjižnice u kojoj se može pronaći ne samo potpuna zbirka Shakespearovih djela nego i djela Barda koja ne postoje nigdje drugo. U više pogleda Lucien može stajati za ultimativnog knjižničara u svijetu stripova, a preventivno prema simpatičnosti. Smeten, obsesivan te ponekad ubojit, on je prije svega brižni i dragi individualac. Kao i Kapetan Komet Lucien predstavlja pozitivu sliku knjižničara, a glavna zamjerka mu može biti što predstavlja knjižničara amatera. Održava zbirku kao akademski obrazovan građanin koji čini se nije primio nikakvu specijalnu obuku za taj posao. On održava zbirku od i za svog gospodara Morpheusa, a svi stanovnici mjesta Dreaming imaju slobodan pristup ovoj knjižnici i on ih zasigurno sve poslužuje. Dok u ovoj priči sigurno nema ničeg konkretno lošeg ne može se reći kako Lucien doprinosi boljoj slici knjižničara kao specijalno obučenog i obrazovanog informacijskog profesionalca. U drugu ruku, on jest utjelovljenje knjižničara kao bibliofila.

⁶³ Bergson, S. M. Librarians in comics: sources. 2002. // ibiblio: The Public's Library and Digital Archive. Dostupno na: <http://www.ibiblio.org/librariesfaq/combs/combs.htm> (12.9.2015.)

⁶⁴ Tales of ghost castle #1. 2014. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/tales-of-ghost-castle-1-a-childs-garden-of-graves/4000-15156/> (12.10.2015.)

Lucienova figura je opisana i crtežima prikazana kao tanka i vitka no, unatoč krhkom izgledu, vrlo je sposoban u borbi i to s nekoliko neugodnih stvorenja koja su pobjegla iz zatvora tijekom vladavine Ljubaznih.

U izdanju broj 68, autor čitateljima objašnjava kako je Lucien došao do svoje pozicije i tako otkriva kako je u Dreamingu započeo kao prvi *Gavran* koji je pratio gospodina Sna o beskonačnom (*Dream of Endless*).⁶⁵ San o beskonačnom (Morpheus) je antropomorfno⁶⁶ utjelovljenje koncepta sanjanja. On obitava u carstvu zvanom Dreaming, odakle kontrolira sve aspekte mašte i stvarnosti u svemiru. On je glavni protagonist Neil Gaimanove serije stripova *The Sandman*.⁶⁷ Lucien je bio jedini član osoblja koji nije napustio svoju dužnost, Morpheus je sve oslonio na njega stoga su mu funkcija i dužnosti proširene u skladu s tim. Kao što se moglo i očekivati, Lucien kao vrlo mudar i uporan pojedinac, uvijek pomaže i educira druge članove osoblja palače, osobito Dreamova gavrana, Matthewa, jer je Lucien i sam bio Dreamov prvi *Gavran* koji je ostao s njim i u svojoj novoj ulozi. U prvom poglavlju *The Sandman, Season of Mists* Lucien objašnjava Mathewu koliko je njegova knjižnica posebna: *Ovdje se nalazi svaka priča koja je ikada odsanjanja*.⁶⁸

4.3.4. Luna Moth iz stripa *The Escapist*

Još jednu superheroinu, gospodaricu noći Lunu Moth stvorio je autor stripa *The Escapist*, Michael Chabon. Njezin alter ego je Judy Dark, tiha knjižničarka koja radi u spremištu poznate New York Public Library sve dok jednog dana ne primjeti dvoje kriminalaca kako pokušavaju ukrasti rijetku i čarobnu knjigu. Judy se odluči suprotstaviti te kriminalci pucaju na nju, no pucnjevi ruše žicu sa stropa koja pada u lokvu vode na podu te uzrokuje nalet energije koji se iz zlatnih korica čarobne knjige odbije u Judy. Ona se preobražava u božansku ratnicu koja uništava kriminalce svojim zelenim energetske zrakama, no nikad doista ne uspijeva kontrolirati svoju moć imaginacije.

⁶⁵ List od The Sandman characters. // Wikipedia : slobodna enciklopedija. 2014. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_The_Sandman_characters#cite_note-4 (2.10.2015.)

⁶⁶ Čovjekolik; koji ima čovječki oblik [antropomorfni bogovi grčko-rimskog panteona]

⁶⁷ Dream of the Endless (Morpheus). 2013. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/dream-of-the-endless-morpheus/4005-11171/> (14.9.2015.)

⁶⁸ Spina C. Librarians portrayed in comics. 2015. // CCGC librarians.: <http://ccgclibraries.com/librarians-portrayed-in-comics/> (24.4.2015.)

Slika 5. Luna Moth

Luna je leteće stvorenje s masivnim zelenim krilima i bujnim poprsjem te savršenom figurom. Postala je ratnica i božica koja leteći uokolo zaustavlja kriminalce i zločince pomoću svojih zelenih energetske zraka (vidi sliku 5). Klasnični scenarij o dobroj djevojci koja postaje zločesta te ponovno dobra čini Lunu zavodljivom superjunakinjom. Moglo bi se reći i da je Lunina priča zapravo feministička priča o preobrazbi gospođice Judy Dark, asistentice katalogizatora otpisanih izdanja, čiji se ured nalazi duboko u podrumu Gradske knjižnice. Suprotstavivši se krađi knjige *The Book of Lo*, Judy je zahvaćena energetskim valom koji ju pretvori u Lunu Moth, stvorenje koje prima upute od kimerijske moth božice Lo. Lo joj objašnjava kako je Kimerija⁶⁹ bila mirna kraljevina pod vladavinom žena preoteta od strane muškaraca koji su poremetili sav mir i sklad. Lo prenosi na Lunu novu disciplinu prema kojoj sve što želi napraviti samo treba zamisliti. Od tog trenutka Luna / Judy kreće u noćni lov – vrijeme kada svo zlo ispliva na vidjelo – te poražava zločince. U jednoj od scena ona napada lopove koji su ukrali *The Book of Lo* i oslobađa zarobljenog čuvara knjižnice. Ovaj strip, kako i sami naslov *The Escapist* kroz motiv eskapizma predstavlja maštovitu prirodu bježanja stripovskih superheroja, kao i pokušajima Kavaliera i Claya da pobjegnu od nevolja njihove

⁶⁹ Prema online verziji enciklopedije: Encyclopædia Iranica, Kimerijci su drevni nomadski narod koji je tijekom starog vijeka naseljavao sjeverne obale Crnog mora, a najčešće ih se povezuje s Tračanima ili iranskim narodima odnosno Skitima.

prošlosti. Knjiga u kojoj se prvi put pojavljuje lik Escapist, *Čudesne avanture Kavaliera & Claya*, govori o paru židovskih strip stvaratelja 1930-ih i 40-ih godina. Joe Kavalier je pobjegao u Ameriku iz nacistički okupirane Čehoslovačke, dok Sam Clay želi pobjeći od sebe i njegova dječjom paralizom pogođena tijela i potisnute homoseksualnosti. Prema ovoj pozadini jasno je kako je i lik knjižničarke, Lune Moth stvoren. Njezin knjižničarski posao i uobičajen život čine pretvorbu u superheroja zanimljivim bijegom iz stvarnosti i nečeg skrivenog i skromnog, ali opet sve to zbog jedne čudesne drevne knjige.

4.3.5. Lara s Kriptona

Supermanova je biološka majka bila arhivistica i knjižničarka u glavnogradskom arhivu na Kriptonu. Posjedovala je ogromnu količinu znanja o kriptonskoj povijesti i kulturi, što joj je pomoglo da upotrijebi i pošalje što više korisnih informacija u raketnom brodu koji je poslao njezina sina na Zemlju. Mnogi dugovječni stripovski junaci prošli su brojne promjene u svojim pričama o identitetu i podrijetlu sa svakim novim autorom koji je smišljao njihove nove avanture. Te promjene ponekad su sitne preinake i dodatci, ali nerijetko dolazi i do potpune obnove profesionalog i privatnog života lika kako bi novi autori imali slobodu stvaranja bez ograničavanja njegovom prošlošću. Kada je preuzeo franšizu o Supermanu 1986. godine, pisac/umjetnik John Byrne napravio je raznovrsne promjene i poboljšanja u legendi i priči o *Čovjeku od čelika*. Jedna od tih promjena dana je Lari, Supermanovoj majci koja je do tada bila opisana kao Kriptonska verzija tradicionalne kućanice, a sada je dobila svoju profesiju i karijeru. Karijera koju je Byrne izabrao bila je upravo knjižničarstvo.

I to je i sam Čovjek od čelika potvrdio, na stranicama *World of Krypton* no. 4 (ožujak 1988.) kada svojoj budućoj ženi, Lois Lane, govori o svojim roditeljima s Kriptona, planeta koji je osuđen na propast: *Moja majka, Lois, bila je mlada knjižničarka po imenu Lara. I trebaš znati da je posao knjižničara na Kriptonu bio jedan od najcjenjenijih. Larina zadaća je bila briga i održavanje središnje baze podatak, golemog repozitorija Kriptonske povijesti i znanosti*. Naime, Krypton je imao visoko razvijenu civilizaciju, čak čitavo jedno stoljeće ispred Zemlje. Očito bi se Zemljani imali u mnogočemu ugledati na Kriptonce, a naročito glede poštivanja onih koji se bave kriptonskim plemenitim pozivom, knjižničarstvom. Prikazi knjižničara u novijim su stripovima stvarani s više informiranosti te puno više razumijevanja, ali i

danas mnogi autori koriste negativne stereotipe o knjižničarima kako bi osigurali par sigurnih i smiješnih situacija u stripu. U svakom slučaju zanimljivo je čitati i istraživati kako su knjižničari predstavljeni i ovoj čitateljskoj skupini te kakve se sve poruke mogu iz toga isčitati. Oracle, Kapetan Komet, Knjižničar Lucien, i verzija Supermanove majke Lare s Kriptona su superjunaci koji pozitivno prikazuju knjižničare u popularnim američkim stripovima. Svejedno, istražujući ovu temu te promišljajući o autorima ovih stripova ne može se reći da su s previše osjetljivosti pristupili stvaranju priča što se tiče tretmana knjižničarske struke, ili da se može primjetiti simpatija ili poistovjećivanje sa knjižničarima kao članovima profesije koja, slično kao i njihova, ima probleme što se tiče imidža i generalne slike u široj javnosti. Kao što je vidljivo na slici 6 čak i u 21. stoljeću, nadareni i priznati pisci poput Petera Davida u svojim stripovima uključuju klasičan knjižničarski zvuk utišavanja korisnika na stranicama DC stripa *Young Justice* 31 (travanj 2001.) kada knjižničari zbog ometanja na mirnom i tihom knjižničarskom sajmu knjiga ušutkaju superbrzog junaka Impulsa s poznatim Ššš...!⁷⁰ Ovo nije jedinstveni primjerak knjižničarskog klišeja i stereotipa koji se pojavljuju na stranicama popularnih stripova.

Slika 6. Knjižničari ušutkavaju superbrzog junaka Impulsa s poznatim Ššš...!

Kao i ostali masovni mediji, strip također često zabavlja svoju publiku koristeći brze i u komunikaciji već isprobane i prepoznatljive arhetipe i stereotipe. Introvertirani, zapušteni, ušutkavajući knjižničar je neporecivo jedan od tih stereotipa koji i dalje znaju iskočiti iz stripova. Koliko dugo takve stereotipne slike budu postojale u javnosti kao cjelini one će se s vremena na vrijeme naći i u medijima popularne zabave kao što su stripovi. Na sreću, takvi slučajevi su u ravnoteži s brojnim pozitivnim prikazima knjižničara u stripovima različitih tema i žanrova. Kako

⁷⁰ Case Study No. 1907: Librarians Book Faire. 2015. // Librarians on youtube.blogspot. Dostupno na: <http://librarians-on-youtube.blogspot.hr/2015/04/case-study-no-1907-librarians-book-faire.html> (14.10.2015.)

se ne može reći ni da su autori stripova preosjetljivi što se tiče problematike knjižničarskog imidža i stereotipnih prikaza tako ih se ne može ni optužiti da su knjižničari žrtve nerazumijevanja i lošeg tretmana u rukama stripovskih autora.

Koristeći izvore spomenute na početku ovog poglavlja, webliografije Stevena Bergsona, GDA i MSU bazu podataka, istraživač može pronaći i citate iz priča koji jasno ocrtavaju knjižnice kao institucije i knjižničare kao profesionalce posvećene očuvanju znanja. Zahvaljujući ovim bibliografskim izvorima istraživač je svjestan, barem do neke mjere, prisutnosti određenih likova povezanih s temom (npr. Batgirl / Oracle, Kapetan Komet, Rupert Giles i knjižničar Lucien). Što je još važnije otkriva nam neke od najznačajnijih primjera prikaza knjižničara u američkim mainstream stripovima. Svejedno, ne može se reći da će pojedinac pomoću ovih izvora dobiti jasnu sliku o karijeri Barbare Gordon, poznate kao Batgirl ili Oracle, ili da će s punim uvažavanjem razumijeti ulogu i osobnost knjižničara Luciena. Zbog toga je u ovom potpoglavlju dana pozadina i priča pet zanimljivih i za priču vrlo značajnih knjižničara iz stripa.

5. Knjižničari u filmovima i serijama

Je li krotka usidjelica s kosom u pundži manje ili više uobičajena od mlade, nevine plavuše? Jesu li muški knjižničari češće poput mrzovoljnog Johna Rothmana u *Sofijinom izboru*, ili su više poput povučenog Jasona Robardsa u *Nešto opako ovim putem dolazi*, ili razvratnog Petera Sellersa u *Samo dvije mogu igrati*?

Filmografija iz 2011. godine autora Martina Raisha, knjižničara iz Sveučilišne knjižnice David O. McKay, na Brighamskom Sveučilištu (engl Brigham Young University) u Idahou pokušaj je proširenja kolektivne memorije, i pronalaska sveobuhvatnog temelja za prihvaćanje ili odbijanje *tipičnog filmskog knjižničara*, što god da on bio ili ona bila. Filmografija sadrži popis od oko 550 filmova hollywoodske (i ponešto strane) produkcije koja u nekom značajnom ili pamtljivom načinu u radnju uključuje knjižnicu ili knjižničara.⁷¹ Uzeta je u obzir kao vrijedan izvor za ovo poglavlje, no to je samo jedan od brojnih popisa o knjižničarskim nastupima u filmu koji su objavljeni na internetu te se popis širio s vremenom. Iz konačnog popisa izdvojeno je idućih 8 naslova koji nisu toliko često kritički obrađeni i koji daju različite likove knjižničara u filmu.

5.1. Desk Set

Objavljenu i kao *His Other Woman* u Engleskoj 1957. ovu američku romantičnu komediju režirao je Walter Langland, sa Spencerom Tracyjem i Katharine Hepburn kao glavnim ulogama. Ubraja se u najradikalnije feminističke filmove Katherine Hepburn. A dva se njena filma spominju kao filmovi koji najbolje utjelovljuju žensku autonomiju, a to su *Stage Door* i *Desk Set*, ne zato što je Katherinin lik radikalno feministički, već zato što filmski tekst u cjelini podupire feminističke ciljeve.⁷²

Radnja se odvija uglavnom u tvrtci Federal Broadcasting Network i Rockefeller Centru, sjedištu NBC-a. Bunny Watson (Katharine Hepburn) je na čelu njihove referentne knjižnice koja je odgovorna za pretraživanje i odgovaranje svih mogućih

⁷¹ Raish, M. Librarians in the movies. An Annotated Filmography. 2011. // DMOZ : Directory Mozilla. Dostupno na: http://emp.byui.edu/raishm/films/alpha_index.htm (12.10.2015.)

⁷² Bertek, T. Najradikalniji feministički filmovi Katherine Hepburn. 2013. // Voxfeminae.net. Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/strasne-zene/item/1838-najradikalniji-feministicki-filmovi-katherine-hepburn> (12.10.2015.)

upita, poput imena soba Djeda Božićnjaka. Ona je u ljubavnoj vezi s urednikom u usponu Mikeom Cutlerom, bez braka na vidiku.

Kako bi svojim zaposlenicima pomogli u snalaženju s prekomjernim poslom uprava je nabavila dva računala (zvana elektronički mozgovi u filmu). Richard Summer (Spencer Tracy), izumitelj EMERAC-a⁷³ (koji se koristio za ENIAC) stigao je kao pomoć pri instaliranju računala u referentnoj knjižnici televizijske mreže. Zanimljiv i posebno pamtljiv trenutak iz ovog filma događa se kada knjižničarke (Katharine Hepburn, Joan Blondell, Dina Merrill i Sue Randall) unose upit u novo računalo te stoje ispred velikog stroja i promatraju pravu Booleovu algebru na djelu (vidi sliku 7).

Slika 7. Knjižničarke se suočavaju s elektroničkim mozgom u filmu *Desk set*

5.2. The Music Man

Ovaj američki filmski mjuzikl snimljen 1962. godine primjer je korištenja nekoliko vrsta stereotipa o knjižničarkama. Često se i u literaturi i u filmovima može pronaći mlada knjižničarka koja je neudana na početku priče, a dok se završetak bliži brak joj se sve više približava kao romantičana mogućnost i bijeg iz monotonog života. Ljubav donosi promjenu stava i kod knjižničarke Marian (Shirley Jones) opjevane kao *Marian Librarian* u filmu *The Music Man*. The Motion Picture navodi u opisu filma kako glavni lik Robert Preston *mijenja Jones, koja se približava dobi kad će biti poznata kao usidjelica, u blistavu ženu strastveno zaljubljen u njega*.⁷⁴ Izgleda da

⁷³ EMERAC – elektromagnetski memorijski i pretraživački aritmetički kalkulator

⁷⁴ Nash, J.R. The motion picture guide : 1988 annual : (the films of 1987). Chicago: CineBooks, 1988.

Marian i njezina sorta samo treba sigurne okolnosti koje bi ih odmrznule iz svog starog usidjeličkog stanja. Njena struka je očito izabrana zbog svojih implikacija na usidjelištvo i skromnost, ali i neosvojivost od strane nespretnjakovića kao što je Harold Hill Knjižničarski zadaci u ovom filmu se čine nevažni, osim u sceni kada kroz knjižnicu izvode živahni knjižničarski ples označivanje knjiga i zvukove utišavanja.

5.3. Serija Seinfeld

U epizodi Knjižnica (engl. The Library) popularne američke humoristične serije Seinfeld, Joe Bookman (Philip Baker Hall) obavlja posao knjižničara policajca koji je zadužen za knjižnične delikvente u newyorškoj gradskoj knjižnici i sasvim slučajno se preziva Bookman (engl. book = knjiga ; man = čovjek). Jerry Seinfeld je zaboravio vratiti knjigu *Tropic of Cancer* još 1971. godine, a Bookmanova posvećenost svom poslu te slučajnost njegovog prezimena razlog su Jerryevog odbojnog stava prema njemu. On optužuje Jerryja zbog propuštene prilike koju su tinejdžeri New Yorka mogli imati, a sada moraju čitati išarane i neočuvane primjerke iz lokalnih malih knjižnica. Njegov lik je definiran bezizražajnom pojavom (aluzija na narednika Joe Fridaya i detektivsku seriju Dargnet) i tendencijom da dramatično okrene svoj kaput dok obavlja ispitivanje. Iako nije dovoljno jasno je li gospodin Bookman zapravo knjižničar, on utjelovljuje mnoge stereotipe starijeg knjižničara, kao što su mrzovoljnost, strogost te ekstremna osjetljivost na knjige i zakasnine. Kada se usporedi s knjižničarom iz američke tv serije Buffy ubojica vampira, može se reći da je čista suprotnost Rupertu Gilsu koji je prikazan kao elegantan, markantan muškarac srednjih godina.

U trenutku kada Jerry odluči otići u knjižnicu i riješiti nastali problem, pozove i Kramera koji nikad nije bio član knjižnice te zajedno komentiraju knjižnicu, a Kramer iznosi i svoje čudno mišljenje o Deweyevoj decimalnoj klasifikaciji:

JERRY: To je sve ionako hrpa škrtača tamo. Ljudi dođu da sjede i čitaju novine s ogromnim drvenim drškama kako bi uštedili četvrt dolara, ooh!

JERRY: Moram ići u knjižnicu. Želiš ići?

KRAMER: Da!

KRAMER: I taj Deweyev decimalni sustav, kakva je to muljaža bila. Taj Dewey je zbilja omastio brk s tim poslom.

(ulaze u knjižnicu i Kramer komentira knjižničarku)

KRAMER: Vidi nju. To je usamljena žena u potrazi za društvom ... usidjelica ... Možda djevica. ... Možda je povrijeđena davno. Bila je učenica. On je bio dječak, to nije uspjelo. Sada joj treba malo nježnosti. Ona treba malo razumijevanja. Ona treba malo Kramera.⁷⁵

Kao i obično na kraju epizode Jerry iznosi svoje viđenje i filozofiju o temi epizode te uspoređuje knjižnicu s patetičnim prijateljem kojeg su u djetinjstvu svi imali: *Ono što mi je nevjerojatno u vezi knjižnice je to što možete uzeti bilo koju knjigu i oni vam je samo daju i kažu da je vratim kad sam gotov. To me podsjeća na onog jadnog prijatelja kojeg smo svi imali u djetinjstvu, onaj klinac koji će vam posuditi bilo što samo da budete njegov prijatelj. To je i knjižnica! Vlada za nas financira patetičnog prijatelja i to je razlog zašto svi pomalo zlostavljaju knjižnicu. Da, vratit ću knjigu na vrijeme ... ako je vratim kasnije ... oh, a što ćete uraditi? Naplatiti mi novčić?*

O stereotipu knjižničarke saznaje se pretkraj epizode kada plahu knjižničarku Marion, koju Kramer zavodi, Bookman upozorava zbog toga što je Krameru knjižnicu pokazala nakon radnog vremena, kako bi objasnila kako je to zapravo cool mjesto kada je prazno. Bookman govori knjižničarki: *Sjećam se kad je knjižničarka bila mnogo starija žena: ljubazna, diskretana, neprivlačana. Nismo znali ništa o njenom privatnom životu. Nismo htjeli ništa znati o svom privatnom životu. Ona nije imala privatni život. Dok razmišljate o tome, razmislite o ovom: knjižnica se zatvara u pet sati, bez iznimke. Ovo je vaše konačno upozorenje. Kopčlaš lutko?⁷⁶*

U finalnoj epizodi serije (engl. *The Finale, Part 2*) Jerry i poznata ekipa nalaze se u sudnici, te se na iznenađenje svih kao svjedok opet pojavljuje Joe Bookman te

⁷⁵ The Library. 2011. // Seinfeld Scripts. Dostupno na: <http://www.seinfeldscripts.com/TheLibrary.htm> (12.10.2015.)

⁷⁶ The Library. 2011. // Seinfeld Scripts. Dostupno na: <http://www.seinfeldscripts.com/TheLibrary.htm> (12.10.2015.)

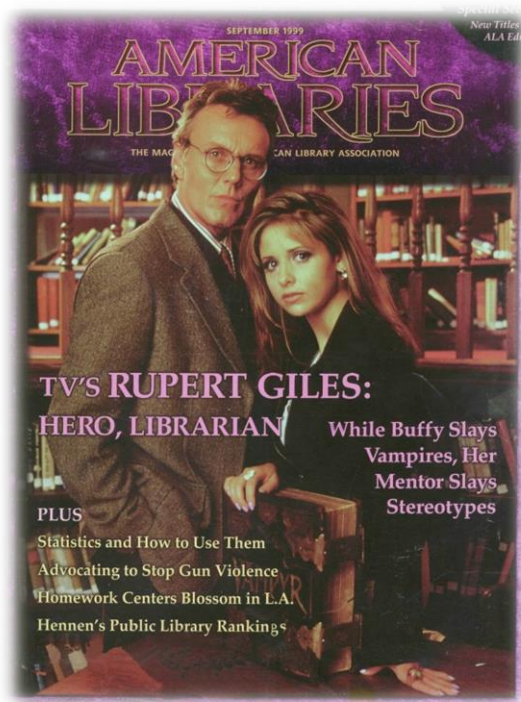
spominje Jerryijevu već godinama nevraćenu knjigu, a Jerryija naziva kriminalcem jer je to ono što se zbog 25-ogodišnjeg prijestupa postaje.⁷⁷

5.4. Buffy ubojica vampira

Jedni od najučestalijih junaka u popularnoj kulturi danas zasigurno su likovi vampira, a kada govorimo o sudjelovanju knjižničara u vampirskom svijetu nezaobilazan je Rupert Giles, knjižničar iz američke televizijske serije *Buffy ubojica vampira*. Ruperta utjelovljuje glumac Anthony Stewart Head, a u seriji se nalazi u ulozi Buffyinog mentora, skrbnika očinske figure. Po zanimanju je knjižničar u Sunnydale srednjoj školi te se brine o zbirci koja je više fokusirana na drevnu demonologiju nego na školske udžbenike. Pomalo ukočen i prepun znanja, predstavlja ujedno i knjižničarski i britanski stereotip. U razvoju serije doznaje se njegova zanimljiva prošlost te kako vještine pretraživanja nisu jedino u čemu je izvrstan. Zbog svoje uspješne borbe s demonima Rupert Giles osim školskog knjižničara predstavlja i čuvara, koji Buffy usmjerava u njenim pustolovinama spašavanje svijeta. Također, nerjetko i sam zasuče rukave te spašava svijet od raznih demona jer, pored već dvije navedene uloge, on je i Ripper. Nemilosrdni, pomalno i psihotički bivši čarobnjak kojega nije strah ponekad zaprljati ruke. Kada se traži netko tko je spreman riješiti gadne situacije kako bi učenici i ostali građani mogli ostati sigurni ne treba tražiti dalje od ove srednjoškolske knjižnice.

Dok su jedni smatrali kako popularnost ove serije i lika mogu koristiti knjižničarskoj profesiji drugi su dvojili te kritizirali Gilesov konzervativizam kao i činjenicu kako se u seriji ne trudi studente zainteresirati i privući u knjižnicu. U konačnici lik Ruperta Gilsa dobro je prihvaćen od knjižničarske struke u SAD-u, te se, kao što je vidljivo na slici 8, tako pronašao i na naslovnici časopisa *American Libraries*, kojeg objavljuje Američko knjižničarsko društvo, za mjesec rujan 1999. godine, uz podnaslov: *Dok Buffy uništava vampire, njezin mentor uništava stereotipe*.

⁷⁷ Joe Bookman. 2012. // Seinfeld.wikia : specijalizirana slobodna enciklopedija. Dostupno na: http://seinfeld.wikia.com/wiki/Joe_Bookman (12.10.2015.)

Slika 8. Naslovnica časopisa American Libraries, Rupert Giles i Buffy. Dok Buffy ubija vampire, njen mentor ubija stereotype

Jedna od epizoda prikazuje školskog knjižničara Ruperta, kada se vraća u Englesku kako bi otišao na sprovod. Dok je tamo, shvaća kako je misteriozna prijetnja oslobođena te pomaže u otklanjanju iste. U brzom povratku u osamdesete upoznajemo mladog Gilesa koji biva upozoren da se drži podalje od određene police s knjigama: *Te knjige nisu nikad katalogizirane, čak mnogi članovi vijeća ne znaju da uopće postoje. Takve male napasti je bolje držati podalje od svih, a naročito učenih ruka.* Giles stvar rješava upisujući *nešto nejasno* i *rješiti se toga* u katalog. Međutim kad god je sam on istražuje spomenute knjige.

Zanimljivost je što serija *Buffy ubojica vampira* ima i svojevrstan nastavak, tzv. spin off pod nazivom *Angel* u kojem se odvija slična radnja no s muškim junakom umjesto junakinje. U seriji također postoji zanimljiva knjižnica, a nalazi se u zloj odvjetničkoj firmi Wolfram i Hart. To je jedna beskonačna knjižnica koja na samom ulazu ima male serije začaranih knjiga iz kojih se bilo koja stavka ili materijal iz knjižnice može zatražiti. Iako zvuči kao najbolja tražilica na svijetu, problem je što tražilica kao rezultat pretraživanja ne daje samo normalne nego i mistične i nerijetko

vrlo opasne metapodatke. Takvi rezultati redovito zadaju muke glavnim likovima jer se često zloupotrebljavaju te u svakoj epizodi stvaraju nove probleme.

5.5. Mumija

Sljedeća na listi knjižničarki s filmskog platna je Evelyn Carnahan (Rachel Weisz), iz filmova *Mumija* koja je vjerojatno u knjižničarskom svijetu najpoznatija prema ponosnoj izjavi u pijanom stanju: Ja možda nisam istraživačica, avanturistica, tragačica za blagom ili revolverašica g. O'Connell; ali sam ponosna onime što jesam ... Ja sam knjižničarka! Njena profesija podiže radnju s obzirom koliko njezino bogato znanje i mnoštvo knjiga koje nosi sa sobom pomažu glavnom liku dajući mu ključne informacije u potrazi za izgubljenim blagom. Ovaj film sadrži jednu od najpoznatijih scena padajućih polica s knjigama, a Evelyn, iako nije superjunakinja zaslužuje biti na popisu snažnih i odlučnih knjižničarki na filmu, dok je sami film zasigurno jedan od najvažnijih što se tiče knjižničara u filmu ukoliko se zanemare sve te pješčane oluje, ekplodirajuće scene i bube.

Oboje, i knjižnica i knjižničarka su stereotipno prikazani. Knjižnica je prašnja i puna knjiga s antikvarskim uvezima. Knjižničarka je nespretana i njezin glavni hobi je naravno čitanje. Ona je jako privlačna, naročito kada izađe iz knjižnice, kada skine naočale te kada izigrava damu u nevolji pokraj snažnog glavnog lika. Evelyn radi za Egipatski muzej starina, a ne skriva ponos na svoju struku. Putuje u Gradu mrtvih za dobro politike razvoja zbirke njezine knjižnice, dok se potajno nada da će pronaći Zlatnu knjigu Amona-RA. Umjesto toga, ona pronalazi tajnu, nikad neotvorenu Knjigu mrtvih. Čitajući je naglas budi mumiju Imhotepa. Jedna od zanimljivih povijesnih nelogičnosti iz ovog filma je ta što antička egipatska *Knjiga mrtvih* zaista ima oblik knjige iako su Egipćani koristili svitke, a Rimljani izmislili kodeks tek tisuću godina kasnije.

5.6. Read or Die

Kao posljednju, ali nikako manje vrijednu potrebno je spomenuti te obraditi i ovu anime seriju pod nazivom *Read or Die* ili, u slobodnom prijevodu, *Čitaj ili umri* te lik Yomiko Readman, poznatiju kao *The Paper*. Anime je u ovom slučaju podložen za analizu iz dva razloga. Prvi je činjenica da se radi o animiranim filmovima vrlo specifične lokalne supkulture, koji su istovremeno poznati u cijelom svijetu. Također,

radi se o kreativnoj industriji koja proizlazi iz kulture Japana, ali je istovremeno i stvara.

Žanrovski, anime je ambivalentan pojam. Ponekad se poima kao žanr za sebe zbog svoje specifičnosti, a ponekad ga se povezuje sa znanstvenom fantastikom. Prema zapadnjačkoj definiciji znanstvene fantastike, anime se teško može tako okarakterizirati, dok japanski autori žanrovskim podjelama ne robuju.⁷⁸ Midhat Ajanović anime naziva japanskim filmovima o budućnosti.⁷⁹ Japanski SF postaje svjetski poznat, počinje se intenzivno razvijati nakon Drugog svjetskog rata i vezan je prvenstveno uz nove medije.⁸⁰ On je prema tvrdnji ovih autora dvostruko kodiran. Rađen za svjetsko tržište, istovremeno budi ... *japanske nacionalne brige i popularne mitove dok suosjeća sa svjetskim publikama*.⁸¹ Osim što je utjecao na popularnu kulturu, prvenstveno u SAD-u, japanski SF bio je i ostao ... *model tehnofuturističke transformacije stvarnog svijeta i istovremeno izvor njezine SF sadržajnosti*.⁸² S druge strane, Japan ipak uspijeva ostati *nešto drugo* usprkos rastućoj snazi globalnih medija.⁸³

Antonia Levi tvrdi kako nije moguće gledati anime bez upijanja barem površnog znanja o japanskim običajima i vjerovanjima.⁸⁴ Zbog ove znanstveno uočene sociomitološke simbolike zanimljivo je istražiti na koji način je u radnji animea moguće prepoznati, izdvojiti i dekodirati stavove prema knjižnicama i knjižničarima.

Read or Die ili samo *R. O. D.* japanska je anime humoristično, akcijsko, fantastična serija iz 2001. godine, snimljena prema istoimenom Manga stripu. Ima 3 epizode objavljene isključivo na video tržištu i njen redatelj je Kouji Masunari, a kasnije je snimljen i nastavak; *R. O. D. the TV*. Radnja serije smještena je u sadašnje doba te govori o pustolovinama introvertirane agentice Yomiko Readman koja mora spasiti svijet. U njenom svijetu britansko carstvo zadržalo je status svjetske super sile i u 21. stoljeću, a Britanska knjižnica postala je ekvivalent službama poput MI6 i

⁷⁸ Ward, C. Giant Robots, Schoolgirl Superheroines, and Space Samurai. 2004. // Internet Review of Science Fiction. Dostupno na: <http://www.irosf.com/q/zine/article/10038> (15.8.2014.)

⁷⁹ Ajanović, M. Animacija i realizam. Zagreb: Hrvatski filmski savez, 2004. str. 272.

⁸⁰ Bolton, C.; Csicsery-Ronay, I. Robot Ghosts and Wired Dreams: Japanese Science Fiction from Origins to Anime. London ; Minnesota: Minnesota University Press, 2007. str. 254.

⁸¹ Nash, Jay Robert. *Nav. dj.* str.275.

⁸² Bolton, C.; Csicsery-Ronay, I. *Nav. dj.* str. 254

⁸³ Ajanović, M. Animacija i realizam. Zagreb: Hrvatski filmski savez, 2004.

⁸⁴ Levi, A. Samurai from Outer Space: Understanding Japanese Animation. Chicago i La Salle: Open Court : 1996 str.9.

JLA,⁸⁵ pa je većina zlikovaca i negativaca na ovaj ili onaj način povezana s knjigama. Yomiko predstavlja ekstremni primjer bibliomana i majstoricu papira u doslovnom smislu. S papirom može činiti sve što poželi pa tako i stvarati čarobne štitove, oružje i sl. R.O.D. je, pomoću filmova, stripova i tvserija, razvila svoj mali svijet koji i danas štiju mnogi vjerni obožavatelji.

Što se tiče kritike, nerijetko je nazivana najzabavnijom anime serijom u zadnje vrijeme, a zanimljiv komentar dao je i *Robert Nelson* s portala *Themanime.org* rekavši: *Čak i ako pokušate shvatiti Read od Die ozbiljno, nećete moći. Cijeli koncept je urnebesan. Tri tajna agenta lutaju po svijetu kako bi pronašli knjigu?!... Ono što najviše volim u njemu je u kojoj je mjeri originalan.*⁸⁶

Yomiko je opisana kao tipični knjiški moljac, introvertirana zamjenska profesorica koja nosi naočale i opsjednuta je čitanjem i sakupljanjem knjiga. Kao pravi bibliofil nerijetko sav svoj novac troši na kupnju raznih knjiga, toliko da joj je cijeli stan ispunjen ljubavnim i drugim romanima do stropa. Zapravo, toliko se nakupovala knjiga da neke knjižare već imaju njenu fotografiju ispod koje piše: *Pozdraviti pri ulasku!* Ipak, jednog dana priđe joj luđak na ogromnom skakavcu te ukrade knjigu i ona ga počinje proganjati te usput otkrije da ima posebne moći upravljanja molekulama papira; može narediti bilo kakvoj vrsti papira, od novina do novca, da se oblikuju u sve što želi. Na taj način ona jednostavno nadvlada svog neprijatelja, no tomu svemu posvjedočio je i g. Joker te ju nazove *Papir* i unajmi kao tajnu agenticu koja će raditi za Britansku knjižnicu. Glavni negativac je klon Ikkyua Soujona koji želi uz pomoć drugih klonova nabaviti Beethovenovu *Simfoniju smrti* i pustiti ju diljem svijeta kako bi svi koju ju čuju počinili samoubojstvo. Yomiko zajedno s drugom agenticom, Nancy Makuhari, zvanom *Deep*, jer posjeduje moć prolaženja kroz čvrste objekte, i Drakea, kreće na misiju kako bi spasila svijet. Ubrzo dođu u sukob s klonovima slavnih ličnosti kao što su Otto Lilienthal i Genjo Sanzo. U raketi Nancy ubija Ikkyua, ali i sama pogiba. Yomiko ostane sama i tješi njenu sestru.

⁸⁵ MI6 kratica je za britansku obavještajnu službu ili skraćeno Secret service. MI6 u prijevodu znači "Vojno obavještajna služba, sekcija šest" čiji je glavni zadatak špijunaža u inozemstvu.

JLA kratica je za *Justice League of America*, što je naziv superherojskog tima koji se pojavljuje u stripovima američkog izdavača DC Comics.

⁸⁶ Nelson, R. R.O.D. OAV. 2000. // Them anime review. Dostupno na: <http://www.themanime.org/viewreview.php?id=336> (28.06.2015.)

Jedna od zanimljivosti u seriji jest i da su glavni negativci, tzv. klonovi, bazirani na stvarnim slavnim ličnostima iz povijesti. Na primjer, u prvoj epizodi Joker pokaže Yomiko listu osoba kandidata za I-Jin projekt, a jedno od imena je i Hideyuki Kurata, ime autora same serije.

5.7. Hollywoodski knjižničar: Pogled na knjižničare kroz film

Uz igrane filmove u ovom poglavlju pronašao se i jedan dokumentarni film koji je potrebno spomenuti i u smislu vrijednog izvora za ovo istraživanje te u smislu samog pojavljivanja knjižničara u filmu. Film pod nazivom *Hollywoodski knjižničar: Pogled na knjižničare kroz film* (*The Hollywood Librarian: A Look at Librarians Through Film*), autorice Ann Seidl, američke knjižničarke iz Denvera, prikazuje realnost knjižničarstva 21. stoljeća uključujući stereotipe, cenzuru, probleme intelektualnog vlasništva, ali i sveukupni utjecaj knjižničara u suvremenoj kulturi i društvu. Najava i video materijali iz filma mogu se pronaći na službenoj stranici⁸⁷, a iz njih se može saznati sljedeće: *Oni imaju više kartica od VISE, više korisnika od Amazona, i više podružnica od McDonald'sa. Upoznajte američke knjižničare. Ovaj dokumentarac prvi je sveobuhvatni pokušaj obrade ove teme. Spoj činjeničnih dokumentarnih snimki, igranog filma, i pripovijedanja otkriva povijest i stvarnost knjižničarstva u zabavnom i atraktivnom svijetu holivudskih filmova. Razgovori sa stvarnim knjižničarima upotpunjeni su isječcima filmskih knjižničara te govore o pitanjima o literaturi, knjigama, čitanju, cenzuri, knjižnicama, financiranju, društvenom radu i demokraciji. Prvi put imamo priliku vidjeti i razumijeti stvarne živote i stvarni rad američkih knjižničara koji već desetljećima obnašaju kulturnu snagu skrivenu na prvi pogled.*

Tema su knjižničari: tko su, što rade, zašto to rade, te utjecaj njihova rada u životima ljudi. Temeljni smisao svega jest kako ljudi kroz pisanu i pročitano riječ izražavaju svoju vlastitu humanost, kako slušaju sebe i druge što je jedinstvena ljudska privilegija u našem svemiru.⁸⁸

⁸⁷Videos and pictures. 2007. // Hollywood librarian. Dostupno na: <http://www.hollywoodlibrarian.com/production.html> (14.7.2015.)

⁸⁸ About the film. // Hollywood librarian. Dostupno na: <http://www.hollywoodlibrarian.com/about.html> (14.7.2015.)

Ovakav dokumentarni film koji se osvrće na igrane filmove, konkretno one hollywoodske, jedinstveni je primjer ovakvog pristupa ovoj tematici te je naišao na odlično prihvaćanje publike, knjižničara, knjižičarskih udruga i organizacija u SAD-u. To pokazuje koliko je samim knjižničarima, ali i javnosti potreban jedan ovakav sistematski pregled koji daje uvid u status i ulogu koju ova profesija ima u zabavnoj i snažnoj industriji filma. A usporedba sa stvarnim knjižničarima, s njihovim izjavama, osvrtima i intervjuima otkriva koliko se ova dva razlikuju, no opet susreću s brojnim sličnim problemima te predrasudama. Ponekad im ti knjižničari od akcije, feminističke junakinje, knjiški moljci skrivenih namjera pomažu, ali i odmažu, no sigurno doprinose jednom suočavanju s realnom situacijom što se tiče prihvaćanja ove djelatnosti u javnom mnijenju. Iako bi mnogi ovaj dokumentarac nazvali jednostavno obranom, knjižničara, no oni ovdje govore o svojoj djelatnosti, svakodnevnim zadacima i zanimljivostima svog te prihvaćanju svoje društveno odgovorne i ispunjavajuće uloge koja je nerijetko skrivena od očiju javnosti i sveopćeg priznanja. Upravo zato usporedba s knjižničarima iz filmova čini zanimljivi presjek te razjašnjenje što sve može biti zadatak te kakav utjecaj može ostvariti jedan knjižničar.

5.8. Bezvremenska Adaline

Glumica Blake Lively, jedna od popularnijih mladih holivudskih zvijezda zajedno s legendarnim Harrisonom Fordom čini ovu romantičnu SF dramu privlačnu najširoj publici. Lik Adeline je skup izuzetnih dostignuća. Ona tečno govori nekoliko jezika, čita Braillovo pismo, pamti sve trivijalne podatke i vozi poput Schumachera. Sve to dok je maskirana u jednu jednostavnu, tihu knjižničarku za koju nitko ne bi pomislio da skriva fantastičnu tajnu. Rođena 1908., majka petogodišnje djevojčice postala je udovicom već u kasnim dvadesetim. U 29. godini ona stradava u automobilskoj nesreći te splotom okolnosti ipak preživi te od tog trenutka prestaje stariti. Besmrtnost joj uzrokuje fizičku i emocionalnu izoliranost jer svatko s kim se zbliži mogao bi saznati njezinu tajnu. Seleći se od mjesta do mjesta kako bi sačuvala svoju anonimnost, ona postaje svojevrsno utjelovljenje suvremenog otuđenja. Adaline govori vrlo pravilno i ne napušta stil odjevanja i otmjenost doba u kojem je živjela bez obzira u kojem se desetljeću nalazi što daje naslutiti kako se ova zauvijek mlada žena nikad nije potpuno uklopila. Zbog tih razloga ona je knjižničarka u gradskoj knjižnici gdje se bavi digitalizacijom starih filmskih žurnala. Upravo u toj knjižnici Adeline se prisjeća svog života dok pregledava filmsku vrpču iz 1908. godine

na kojoj je vijest o njoj kao novogodišnjoj bebi, te se prisjeća svog života i trenutka kada je prestala stariti, što je gledateljima objašnjeno kroz taj stari filmski žurnal.

U današnjem vremenu, kada upoznaje Ellisa Jones, mladog filantropa sa starom dušom, ona počinje sumnjati u svoj način života te odlučuje konačno prestati bježati i živjeti u potpunosti još jednom. Bezvremenska Adeline je film koji jako podsjeća na knjigu zbog mudrog sveznajućeg naratora te daje dojam kako je snimljen prema knjizi. Iako je scenarij originalan i nije temeljen na knjizi, film se čini kao stvoren za sve knjigoljupce jer se radi o knjigama, knjižničarki, očuvanju prošlosti, ali i životu u sadašnjosti. Jedan od naupečatljivijih trenutaka u filmu upravo je onaj s knjigama kada Ellis pokušava impresionirati Adeline te kao bogati predsjednik društva za povijesno očuvanje u San Franciscu, knjižnici daje donaciju prvih izdanja u vrijednosti od 50 000 dolara. Osim toga, Ellis Adeline poklanja buket koji joj je obećao kada su se upoznali, ali ne bilo kakav buket. Saznavši kako je Adeline bibliofil i ktomu još i knjižničarka on joj poklanja buket od knjiga, točnije knjiga koje imaju cvijeće u naslovu. U buketu su se tako našli naslovi *Bijeli Oleander* autorice Janet Fitch, *Maslačakovo vino* Raya Bradburya i *Daisy Miller* Henrya Jamesa. Iznenađena i svakako zaintrigirana romantičnom, inteligentnom i promišljenom gestom, knjižničarka Adeliene odgovara: *Vrlo pametno*. Kako je ipak nije uspio osvojiti, Ellis prijeti kako neće dati svoju donaciju knjižnici ako ona ne izađe s njim.

Još jedan od upečatljivih trenutaka u filmu, a posebno zanimljiv glede knjižničkih stereotipa događa se kada Ellisova obitelj napokon upoznaje njegovu novu djevojku, a netom prije toga William (Harrison Ford) razgovara sa svojom ženom. William je upita u čuđenju: *I koja je priča o ovoj djevojci, radi tamo ili što? Prekrasna djevojka koja radi u gradskoj knjižnici?*, a majka odgovara: *Tko zna, možda voli knjige ... i tišinu*. William: *Ili ga je guglala i saznala o njegovim velikodušnim doprinosima knjižnici te se zato zaposlila tamo kako bi ga uhvatila svojim kandžama?* Na što Ellisova majka sarkastično odgovara: *Da, kladim se da je tako*.

Ukratko, ovim dijalogom potvrđena je namjera da se lik bezvremenske Adeline pomoću knjižničkog zvanja okarakterizira kao neprimjetna, lijepa i otmjena mlada žena koja zanimljivim i čudnim odabirom svog zanimanja privlači pažnju mladog

Ellisa, ali njegovog starijeg, visoko obrazovanog oca Williama navodi na sumnju glede njenih namjera jer zašto bi inače jedna mlada, inteligentna i prekrasna djevojka radila u gradskoj knjižnici. Knjižničarski posao Adeline služi kao prikrivanje jer se ne želi previše isticati svojim sposobnostima i znanjem koje je stekla kroz svojih 107 godina, ali joj i olakšava snalaženje u sadašnjem modernom svijetu. Autorima scenarija Salvador Paskowitzu, Allison Burnett, J. Mills Goodloeu se stoga ovo zanimanje učinilo prikladnim za jednu staru dušu čiji su život i duge usamljene godine obilježene knjigama i kojoj knjižnica predstavlja jednu trajnu i staromodnu instituciju koja joj pruža osjećaj sigurnosti i pripadanja.

6. Zaključak

Ovim radom prikazan je pregled većinom strane produkcije, od književnosti pa do filmova i serija preko stripova, grafičkih romana te manga stripa. Iako bi dobri poznavatelji pojedinih žanrova sigurno mogli dodati još niz naslova koji su možda i neopravdano izostavljeni, ovaj rad pomoći će barem onima koji su slabije upoznati s prikazima knjižničara u popularnoj kulturi te poslužiti kao okvirni vodič za daljnje istraživanje pojedinih medija i žanrova.

Cilj ovog rada jest u tome da podsjeti kako je knjižnica institucija čiji su glavni junaci knjižničari koji u svakodnevnom životu i radu čine sve kako bi očuvali, prikupljali, pohranili i obradili svakovrsne duhovne tvorevine čovječanstva za budućnost. Stoga, ne treba susprezati od istraživanja i sadržajne obrade tih duhovnih tvorevina kako bi se sakupila vrijedna ali i, prema mnogim kritičnim mišljenjima, malo manje vrijedna autorska djela o knjižnicama i njenim glavnim junacima koji se na kraju krajeva i nalaze ili bi se trebali nalaziti u fondovima knjižnica.

Promatranje fenomena knjižnice s gledišta bibliotečne znanosti otkriva knjižnicu kao mjesto prikupljanja, pohrane, očuvanja i davanja građe na korištenje u dinamičkom razvoju uvjetovanom usavršavanjem informacijskih tehnologija. Ipak, knjižnica kao mjesto neposrednog dodira s književnom i ostalom građom predstavlja i nepresušan motiv čije mijene, kao i kod većine drugih književnih i filmskih motiva, svjedoče o aktualnim strujanjima, trendovima i paradigmatiskim promjenama u duhovnom razvoju čovječanstva. Vjerojatno je kako informacijska i bibliotečna znanost neće mnogo profitirati od prikaza obrađenih u ovom radu u vidu stvaranja, organiziranja i očuvanja fonda te razvoja metodologija i tehnologija. Ipak to ne treba umanjiti važnost istraživanja društvenog statusa, uloge i imidža knjižničarske profesije, knjižničara kao glavnih aktera priča koje knjižničari zapravo korisnicima tj. javnosti nude na policama na svom radnom mjestu. Smatram kako sinteza ovih dvaju gledišta doprinosi stjecanju cjelovitije slike institucije knjižnice.

Može se reći kako su prikazi knjižnica i knjižničarstva u ovo doba globalizacije i potrošačkog društva u većini slučajeva autorima poslužili kao eskapizam, bijeg od realnosti, ali i kao pokušaj duhovnog sučeljavanja sa svijetom koji nam se nudi kao industrija zabave. Obrade motiva knjižnice sežu od dječje književnosti svojstvene

personalizacije knjiga preko isticanja važnosti knjižnice i knjižnog fonda za očuvanje identiteta i tradicije kolektiva, do mogućih neželjenih scenarija u razdiobi moći zasnovanoj na organizaciji i upravljanju knjižnicom ili, pak, područja u kojem fenomen ustroja knjižnice otvoreno graniči s fantastikom. Etiketa *knjižničar* stvara snažnu mentalnu sliku u našoj kulturi, a kao takva pruža zgodan prečac za pisce i autore scenarija koji žele dati jasnu poruku s najmanjim ulaganjima. Etiketa govori sve i nije potrebno dodatno, dublje objašnjavanje. Može se primjetiti kako postoje najčešće tri razloga zbog kojih se knjižničar pojavljuje u popularnoj kulturi: 1. imidž lika potvrđuje stereotipe (knjižničari su stvarno poput njihovih stereotipa), 2. izazivanje ironije (nitko ne očekuje da će se knjižničar ponašati na taj način) ili 3. širenje slike koja u javnosti već postoji, dobra ili loša.

Što se tiče knjižničara u igranim filmovima može se zaključiti kako se potiče i potvrđuje slika o knjižničaru kao osobi vrijednoj poštovanja. I u najgorem slučaju, autori scenarija knjižničare predstavljaju kao likove s fizičkim ili karakternim manama prije nego s moralnim nedostacima. Preljubi, kriminal i netrpeljivost mogu biti pripisani nekolicini knjižničara, no više kao rezultat individualne uloge, a ne kao stereotip. Filmski knjižničar je najčešće žena, i ona je po pravilu introvertirana, neudana, sramežljiva, uštogljena i mlada. S obzirom na staru djevojku (engl. *old maid*), etiketu koja je tradicionalno pripisivana knjižničarkama, ironično je što se u filmovima kao likovi knjižničarki najčešće pojavljuju mlade i privlačne zvijezde poput Greer Garson, Goldie Hawn i Shirley Jones. Ovo pokazuje kako je tradicionalna knjižničarska etiketa stare djevojke neuobičajena, ali pridjevi poput plaha i monotona ipak ostaju. Stereotip knjižničarke nije univerzalan za pojedini žanr ili razdoblje te se nije puno promijenio u holivudskim filmovima. Također se ne čini ni da će nestati u skoro vrijeme, što potvrđuje film *The Gun in Betty Lou's Handbag* iz 1992. godine, te je vrlo vjerojatno kako će knjižničari u filmovima i dalje obavljati svoje ukočeno zanimanje.

Naposljetku, čitanje književnog djela, stripa ili gledanje filma obogaćuje sliku knjižnice jer literarni, grafički i filmski svjetovi, ma koliko fiktivni bili, upućuju na niz popratnih doživljaja i interpretacija koje su zapravo utemeljene u realnosti, ali uglavnom nisu predmet znanstvenog promatranja. Nadam se da će tom promatranju doprinjeti ovaj rad koji je pokušao dati pogled na ukupni utjecaj knjižničara u društvu i popularnoj kulturi, uključujući stereotipe, cenzuru, slobodu izražavanja, i ostalu

problematiku koja knjižničarstvo prati u stvarnom, ali i književnom, stripovskom, televizijskom i filmskom svijetu.

7. Literatura

1. About the film. // Hollywood librarian. Dostupno na: <http://www.hollywoodlibrarian.com/about.html>
2. Adam Blake (New Earth). // Dc. Wikia : specijalizirana slobodna enciklopedija. Dostupno na: [http://dc.wikia.com/wiki/Adam_Blake_\(New_Earth\)](http://dc.wikia.com/wiki/Adam_Blake_(New_Earth))
3. Ajanović, M. Animacija i realizam. Zagreb: Hrvatski filmski savez, 2004. str 272.
4. Alex Awards 2008 // American Library Association (ALA). Dostupno na: <http://www.ala.org/yalsa/booklistsawards/bookawards/alexawards/annotations/08alex>
5. Amanda. Manga Review: Library Wars: Love & War Volume One by hiro Arikawa and Kiirō Yumi. 2010. // Blogcritics. Dostupno na: <http://blogcritics.org/manga-review-library-wars-love-war/>
6. Barbara Gordon. 2015. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/barbara-gordon/4005-5368/>
7. Batgirl Origins. 2015. // DC wikia : specijalizirana slobodna enciklopedija. Dostupno na: http://dc.wikia.com/wiki/Batgirl_Origins
8. Batgirl. // Wikiquote: slobodna višejezična zbirka citata. 2015. Dostupno na: <https://en.wikiquote.org/wiki/Batgirl>
9. Bergson, S. M. Librarians in comics: sources. 2002. // ibiblio: The Public's Library and Digital Archive. Dostupno na: <http://www.ibiblio.org/librariesfaq/combks/combks.htm>
10. Bertek, T. Najradikalniji feministički filmovi Katherine Hepburn. 2013. // Voxfeminae.net. Dostupno na: <http://www.voxfeminae.net/strasnezene/item/1838-najradikalniji-feministicki-filmovi-katherine-hepburn>
11. Binwal J. C. Sociology of Librarianship // IASLIC Bulletin. 16, 2 (1971), str. 146.
12. Bolton, C. ; Csicsery-Ronay, I. Robot Ghosts and Wired Dreams: Japanese Science Fiction from Origins to Anime. London ; Minnesota: Minnesota University Press, 2007. str. 254.
13. Captain Comet. 2013. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/captain-comet/4005-30559/>

14. Case Study No. 1907: Librarians Book Faire. 2015. // Librarians on youtube. blogspot. Dostupno na: <http://librarians-on-youtube.blogspot.hr/2015/04/case-study-no-1907-librarians-book-faire.html>
15. Casey B. Global Manga : „Japanese" comics without Japan?. Surrey : Ashgate Publishing Company. 2015.
16. Cowden, T. ; LaFever, C. ; Viders, S. The Complete Writer's Guide to Heroes and Heroines: Sixteen Master Archetypes. Las Vegas, NV : Archetype Press, 2013. Dostupno na: <http://www.tamicowden.com/heroines.htm>
17. Cowden, T. The eight heroine archetypes. 2011. // Tamicowden. Dostupno na: <http://www.tamicowden.com/heroines.htm>
18. Devarai, R. S. Information for the common man and the future of Librarianship : critical analysis. // Indian Journal of information. Library and Society 6, 1/2 (1993), str. 84-92.
19. Dream of the Endless (Morpheus). 2013. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/dream-of-the-endless-morpheus/4005-11171/>
20. Eckerle, C. Social Media Marketing: How New York Public Library increased card sign-ups by 35%. 2013. Dostupno na: <http://sherpablog.marketingsherpa.com/online-marketing/nypl-social-media-marketing/>
21. Goode, W. J. The librarian : from occupation to profession. // Library quarterly. 31(1961), str. 306-320.
22. Graphic novel. // Wikipedija: slobodna enciklopedija. 14.4.2015. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Graphic_novel
23. Highsmith, D. The Long, Strange Trip of Barbara Gordon. // The Reference Librarian. 37:78 (2003.), 61-83. Dostupno na: http://dx.doi.org/10.1300/J120v37n78_05
24. Horvat, A. Profesionalizacija bibliotekarskog zanimanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 32, 1-4(1991), str. 103-113. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.hr/text/horvat1.pdf>
25. Joe Bookman. 2012. // Seinfeld.wikia : specijalizirana slobodna enciklopedija. Dostupno na: http://seinfeld.wikia.com/wiki/Joe_Bookman
26. Jones, M. C. (1986) The status of the library profession: have we progressed? T. S. Rajgopalan, Ranganathan philosophy: assessment, impact and relevance, New Delhi, 1986. : Vikas Pub. House, str. 587-595.

27. Jung, C. Concept of Collective Unconscious. Dostupno na: http://www.carl-jung.net/collective_unconscious.html
28. Karma. // Comic Vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/karma/4005-9849/>
29. Kordić, G. Sjena vjetra, 6.12.2014. // ČitajMe.com. Dostupno na: <http://citajme.com/sjena-vjetra/>
30. Leigh, R. D. ; Sewny, K.W. The popular image of the library and the librarian // Library Journal, 85 (1960), str. 2089-91.
31. Levi, A. Samurai from Outer Space: Understanding Japanese Animation. Chicago i La Salle: Open Court : 1996. str. 9.
32. Librarians in Comics: Sources - Comic Strips. // ibiblio: The Public's Library and Digital Archive. Dostupno na: <http://www.ibiblio.org/gsearch/?cx=006345117986368989313%3Ar2fkn4tcz5i&cof=FORID%3A11&ie=UTF-8&q=Steven+M.+Bergson>
33. Library war. 2013. // Animeram. Dostupno na: <http://www.animeram.me/library-war/>
34. List od The Sandman characters. // Wikipedia : slobodna enciklopedija. 2014. Dostupno na: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_The_Sandman_characters#cite_note-4
35. Majid, S. ; Haider, A. Image problem even haunts hi-tech libraries // Aslib Proceedings. 60, 3(2008), str. 237. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1108/00012530810879105>
36. Maryles, D. The Bestselling E-books of 2012. 17.3.2013. // Publishers weekly. Dostupno na: <http://www.publishersweekly.com/pw/by-topic/industry-news/bookselling/article/56408-the-e-book-explosion-facts-figures-2012.html>
37. Miller, L. The self-image of library profession. // International Library Review. 21, 2(1989). str. 141.
38. Mostarac, H. Geopolitički diskurs anime serijala. // Medijske studije. 5, 10 (2014.) Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=200113
39. Nash, J. R. The motion picture guide : 1988 annual : (the films of 1987). Chicago: CineBooks, 1988.

40. Nelson, R. R.O.D. OAV. 2000. // Them anime review. Dostupno na:
<http://www.themanime.org/viewreview.php?id=336>
41. Obradović, S. Percepcija knjižnice u književnim djelima Borges, Eca, Calvina i Zafóna: diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet, 2010. str. 34.
42. Peresie, M. ; Alexander, L. B. Librarian stereotypes in young adult literature. // Young Adult Library Services. 4 , 1 (2005), str. 28.
43. Popular art. // Enciklopedija Britannica. Dostupno na:
<http://www.britannica.com/art/popular-art#ref236490>
44. Prins, H. Status, Image and Reputation of Librarianship: results of an emperical study. // Journal of Library and Information Science. 16, 1(1991), str. 10-24.
45. Pšenica, D. ; Radovčić, S. Knjižničarstvo danas: društvena važnost, ugled i status. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 39, 1/2 (1998)
46. Raish, M. Librarians in the movies. An Annotated Filmography. 2011. // DMOZ : Directory Mozilla. Dostupno na:
http://emp.byui.edu/raishm/films/alpha_index.htm
47. Rezultati frakturine ankete, 29.7.2014. // Moderna Vremena. Dostupno na:
<http://www.mvinfo.hr/clanak/rezultati-frakturine-ankete>.
48. Sanderson, P. Comics in Context #67: Catch As Cats Can. // IGN Entertainment. 7.1.2005. Dostupno na:
<http://www.ign.com/articles/2005/01/07/comics-in-context-67-catch-as-cats-can?page=7> str. 7.
49. Sanderson, P. The Marvel Comics Guide to New York City. New York City: Pocket Books, 2007. str 24–27.
50. Serchay, D. S. Web Watch. // Library Journal. 124, 16(1999.), str.32.
51. Smith, J. C. The Laughing Librarian: A History of American Library Humor. Jefferson, North Carolina: McFarland, 2012. Datoteka ePub.Str. 26. Dostupno na: <https://goo.gl/7MD73P>
52. Spina C. Librarians portrayed in comics. 2015. // CCGC librarians.:
<http://ccgclibraries.com/librarians-portrayed-in-comics/>
53. Šalamon-Cindori, B. Trebaju li knjižnicama društvene mreže: iskustvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu // Iz naših knjižnica, Kemija u

- industriji, 60 (2011) 11, str. 563. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=108900
54. Tales of ghost castle #1. 2014. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/tales-of-ghost-castle-1-a-childs-garden-of-graves/4000-15156/>
55. The Batman Chronicles #5. 2014. // Comic vine. Dostupno na: <http://www.comicvine.com/the-batman-chronicles-5-oracle-year-one-born-of-ho/4000-75531/>
56. The Body in the Library. // Wikia : specijalizirana slobodna enciklopedija. Dostupno na: http://agathachristie.wikia.com/wiki/The_Body_in_the_Library
57. The Cemetery of Forgotten Books. // Carlos Ruiz Zafon. Dostupno na: <http://www.carlosruizzafon.co.uk/the-cemetery-of-forgotten-books/>
58. The Library. 2011. // Seinfeld Scripts. Dostupno na: <http://www.seinfeldscripts.com/TheLibrary.htm>
59. Toshokan Sensou. 2009. // My anime list. Dostupno na: http://myanimelist.net/anime/3613/Toshokan_Sensou
60. Turner, J. Rex Libris // Jtillustration. Dostupno na: <http://www.jtillustration.com/rex/>
61. Videos and pictures. 2007. // Hollywood librarian. Dostupno na: <http://www.hollywoodlibrarian.com/production.html>
62. Vrana, R. Knjižnice u 21. stoljeću: jamstvo kvalitete i podrška učenju u elektroničkom okružju. // *Časopis Edupoint* (Studen 2011.), 4. Dostupno na: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/29/clanci/2.html#top>
63. Ward, C. Giant Robots, Schoolgirl Superheroines, and Space Samurai. 2004. // Internet Review of Science Fiction. Dostupno na: <http://www.irosf.com/q/zine/article/10038>
64. Grand Comic-Book Database. Dostupno na: www.comics.org
65. Grant, J. W., and Sheila A. M. The adventures of the Incredible Librarian: sampler. Tempe, AZ: Preservation Graphics, Inc, 1990.
66. Moran Van Horn, P. The Librarian. Broj 1, Scottsdale, AZ: Preservation Graphics, Inc, 1988.
67. Zafón, C. R. Sjena vjetra. Zagreb : Fraktura, 2006.

Dodatak

Popis stripova o knjižničarima:

1. ***Devil Fish. (Nexus)*** / Mike Baron, tekst ; Steve Rudeno, crteži. No. 27. Prosinac 1986.

Mistični knjižničar prevozi Nexus & Judah Maccabee u antičku knjižnicu Alexandria. Svjedoče požaru u knjižnici i pokušavaju je spasiti.

2. ***Batman: A Word to the Wise.*** / Len Wein. tekst; Carmine Infantino, crteži; Murphy Anderson, boje. 1992. (Nex York: DC Comics, Inc.).

Strip o Batmanu u kojem se radi o promicanju čitanja, pojavjuje se Narodna knjižnica u Torontu u kojoj se opisuje lik knjižničarke koja je invalid.

3. ***Justice League of America. Reprise*** / Gerry Conway, tekst; Dick Dillin, crteži. No. 182, rujan 1980. (New York: DC Comics, Inc.).

Bivši kriminalac Felix Faust pokušava biti knjižničar, samo zato da ga ospjedne duh zlog čaronjaka koji počiva u knjizi u svom dvorcu. Nije objašnjeno zašto naizgled obična knjižnica ima specijalnog kustosa i zašto posjeduje tako stare i rijetke knjige.

4. ***Season of Mists 1. (Sandman, 2. serija)*** / Neil Gaiman, tekst ; Kelley Jones, crteži. No. 22 1998. (New York : Vertigo; DC Comics)

Knjižničar Lucien objašnjava Matthewu veličinu svoje knjižnice: „Ovdje se nalazi svaka priča o kojoj se ikad sanjalo“

5. ***The Librarian (Marvel Comics Presents ; Dr. Strange)*** / Peter Gillis, tekst ; Chris Tsuda, crteži. No. 61., 1990. (4. priča) (New York : Marvel Publishing, Inc.)

Dr. Strange ide u knjižnicu tražeći referentnog knjižničara. Kada mu se gospođa Brinn (sijeda žena s pundžom i naočalama) predstavi on joj objašnjava kako traži knjigu o gamma-goblin immuno-povijesti. Kada se ona sprema odgovoriti kako sigurno imaju knjigu o tome Stephen ju oslovi s Marjorie na što ona uzbuđeno odgovori *Stephen?! na što joj on govori Ššš! Marjorie. Ovo je knjižnica, znaš*“ kasnije Stephen primjećuje kako si boji kosu u sijedo i ona objašnjava kako se boji da je

postala besmrtna. Dr. Strange pokazuje Marjorie moguću budućnost u kojoj ona postaje važan borac i vođa: *Čovječanstvo je ostalo bez znanja o tome kako se obraniti. Ali ja sam bila tu kako bi im vratila sjećanje!* Marjorie govori *Ako ja mogu biti memorija, svjedok prošlosti za daleku budućnost onda se lako mogu suočiti sa stoljećima. Uostalom, to i jest posao knjižničarke!*

6. *A Little Knowledge. (Showcase)* / Scott Peterson, tekst. 94, No. 12 (1. priča)
Prosinač 1994. (New York: DC)

Oracle (Barbara Gordon) se brani od osvetoljubive uhode. Na 13. stranici nalazi se njena životna priča: [nakon što slomi kralježnicu i ostaje u kolicima] *Radila sam s onim što sam imala. Iz dana kada sam bila voditeljica Gothamske knjižnice znala sam kako pronaći bilo što što me zanima. Ako mogu to raditi za građane mogu i za kolege, neprofitne korporacije, privatne istražitelje i superheroje. Blagoslovljena fotografskim pamćenjem istraživala sam desetke novina, magazina i računalnih oglasnih ploča... Danas mogu učiniti puno više kao Oracle nego što sam ikad mogla učiniti kao Batgirl. Ne postoji nešto što ne mogu saznati i istražiti, ne postoji problem koji ne mogu riješiti!*

7. *Oracle—Year One: Born of Hope (The Batman Chronicles)* / John Ostrander, tekst ; Kim Yale, crteži. No.5. (1. priča). Lipanj 1996. (New York : DC Comics)

Barbara Gordon o kojoj će više biti riječi dalje u ovom poglavlju, preuzima identitet Oracle nakon što nauči kako može koristiti računalo u borbi protiv kriminala te kako se može obraniti dok je u kolicima. Retrospektivna ploča prikazuje nju u knjižnici sa dva zaštitnika ispred nje kako čitaju za stolom prepunim knjiga "Ja vodim jednu od najvećih knjižnica na istočnoj obali".

8. *Burn in the Curse (Doom Patrol)* / Rachel Pollack, tekst ; Richard Case, crtežni. No. 64. Ožujak 1993. (New York : Vertigo; DC Comics)

Dorothy Spinner i Dr. Magnus pokušavaju saznati zašto su njezine moći povezane s Afričkim razaranjem. Ona mu objašnjava kako su joj djeca kao maloj govorila da je majmun koji bi trebao živjeti u Africi. Kako joj nije bilo dopušteno ići u školu (zbog toga što bi svojom pojavom mogla strašiti ostalu djecu) otišla je u

knjižnicu te posudila knjigu o Africi. Vjerojatno zato što su knjižničari i ostali u knjižnici bili mnogo ljubazniji i tolerantniji od onih u školi.

9. *Adventures in Reading Starring The Amazing Spider-Man* / Louise Simonson, tekst. No.1. 1990. (New York: Marvel Comics)

Spider-Man se bori protiv negativca koji posjeduje Ray transporter koji ga odvede u Enoch Pratt Free Library. Negativac i Spidey se bore, kao i 3 dječaka koja Spiderman odgura u knjižnicu te su transportirani u druge priče. Na kraju profesor Eaden govori o knjigama te kako one mogu biti njihovi transporteri u avanture. [Autorova bilješka: ovaj strip je uključen iako nema u sebi lik knjižničara]

10. *The Shadows of the Starstone (Dr. Strange)* / Craig Russell, crteži; Mike Esposito, Frank Giacoia, David Hunt, crteži ; Gardner F. Fox, tekst; Mimi Gold, boje; Jean Izzo, slova. No. 7. 1973. (New York : Marvel Publishing, Inc.)

Henry Gordon nasljeđuje Kuću vještica u Engleskoj i otkriva ujakovu okultnu knjižnicu. Pronalazi potonuli Kalumesh te ga napada demon Dagoth.

11. *Who Is Invading Central City (The Flash)* / Don Heck, crteži; Joe Giella, tekst; Cary Bates, scenarij; Gene D'Angelo, boje; Ben Oda, slova.No. 465. Rujan/Listopad1979 (New York: Adventure Comics)

Knjižničar misli da je Flash (incognito) čudan čovjek jer tvrdi da može preslušati sve audio snimke iz zaliha u samo 33 minute. (Flash: *Ja sam brzi slušatelj*).

12. *Mortal Combat. [3. priča iz Invisible People.]* / Will Eisner, tekst i crteži. 1992 (Princeton: Kitchen Sink Press)

Naslov se odnosi na to kako je u modernom urbanom društvu većina nas nevidljiva – bezimena, bezlična, nepoznata većini ljudi oko njih. Neki bi rekli da su židovi nevidljivi jer su manjina dok bi drugi rekli da su knjižničari nevidljivi (ljudi ih ne priznaju dok ih stvarno ne zatrebaju). Eisner kombinira ove metafore dok priča osuđenu ljubavnu priču o dvoje židovskih knjižničara koji su još više nevidljivi jer se brinu o svom bolesnom roditelju. Kada njen otac umire, ona traži ljubav u knjižničaru koji se zaljubi u nju, ali je nesposoban napustiti svoju majku. Ona se pokušava prilagoditi, ali ljubomorna majka joj otežava život.

13. *Guardians of the Lost Library (Uncle Scrooge Adventures)* / Don Rosa
no.27, srpanj 1994.

Ujak Scrooge, Huey, Dewey i Louie idu u globalnu potragu za ostatcima drevne knjižnice u Aleksandriji. Potraga ih dovodi ipak u modernu knjižnicu gdje sreću moderne knjižničare. Na kraju saznaju kako je najvrijednije znanje iz preostalih knjiga Aleksandrijske knjižnice objavljeno kao Vodič Juniora Woodchucka.

14. *A Marriage Made in Hell (Skin Deep: Tales of Doomed Romance)* /
Charles Burns, tekst i crteži. [urednici Art Spiegelman and R. Sikoryak]. 1992.
(New York: Penguin)

Glavna junakinja, ne dobivajući dovoljno pažnje kod kuće, odlazi u knjižnicu kako bi uživala u čitanju. Sprijatelji se s knjižničkom koja joj pomaže te je ljubazna i pristojna. Ona također izgleda baš kao tipična knjižničarka (starija gospođa s naočalama), ali kasnije, kada muž pokušava ubiti glavnu junakinju, knjižničarka spašava situaciju prostrjelivši ga i spasivši glavnu junakinju koja shvaća da voli knjižničarku. Čak dolazi i do lezbijskog poljupca.

Sažetak (Summary)

Ovaj rad se bavi istraživanjem i pronalaženjem prikaza knjižnica i knjižničara u stvarnim, ali i manje stvarnim pričama iz knjiga, stripova, filmova te televizijskih serija. Obrade motiva knjižnice sežu od dječje književnosti svojstvene personalizacije knjiga sve do područja u kojem fenomen ustroja knjižnice otvoreno graniči s fantastikom. O stereotipima i percepciji knjižničara u javnosti govore prva dva poglavlja ovog rada zbog pretpostavke kako uloga knjižničara u popularnoj književnosti, filmskoj industriji te stripu odgovara takvim stereotipnim prikazima, ali i zbog usporedbe sa stvarnim statusom knjižničarstva u društvu te moguće promjene. Etiketa "knjižničar" stvara snažnu mentalnu sliku u našoj kulturi, a kao takva pruža zgodan prečac za redatelje i pisce koji žele dati jasnu poruku s najmanjim ulaganjima. Etiketa govori sve i nije potrebno dodatno, dublje objašnjavanje. Izborom djela književnosti, stripovske umjetnosti, grafičkih romana, filmskih ostvarenja te televizijskih serija namijenjenih poglavito čitateljima/gledateljima i njihovoj recepciji pokušat će se odgovoriti na pitanje koliku moć imaju takvi prikazi u kreiranju imidža i slike knjižničarstva u javnosti te u kojoj mjeri ti prikazi podupiru ili opovrgavaju klasične stereotipe o knjižničarima.

Ključne riječi: strip, film, knjižnice, knjiga, stereotipi, knjižničari, junaci, književnost, informacija, bibliotekarstvo.

Librarians in popular culture

Summary

The focus of this paper is research and finding portrayals of libraries and librarians in those real and somewhat less real stories from books, comic books, movies and television shows. Interpretations of the library motif encompass the personification of books characteristic to children's literature, to fields in which the phenomena of a library structure borders the fantastic. First two chapters are dedicated to describing the stereotypes and the public perception of librarians in

order to test the assumption that the role of librarians in popular literature, film industry and comic books fits those kinds of stereotypical depictions but also in order to compare them with the real status of library science in the society and to explore the possibility to change it. The etiquette of a *librarian* creates a strong mental image in our culture and provides a convenient shortcut for writers and screenwriters that want to send a clear message with the least amount of investment. The etiquette says it all and additional, deeper explanation is not required. Through selecting works of literature, comic book art, graphical novels, film creations and television shows that are primarily targeted at readers/viewers and their reception the attempt to answer the question what kind of power do those kinds of depictions have in creating the public image and impression of library science and how much do they support or contradict the classical stereotypes about librarians will be made.

Keywords: comic book, film, book, stereotypes, librarian, heros, literature, information, librarianship.

O autorici

Ana Marić rođena je 1.6.1990. u mjestu Čapljina u Bosni i Hercegovni, gdje je i odrasla te završila osnovnu školu. Nakon završene srednje ekonomske škole u Zagrebu upisuje studij novinarstva na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu s naglaskom na tiskane medije i odnose s javnošću. Uspješno završivši preddiplomski studij novinarstva upisuje diplomski studij bibliotekarstva na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U međuvremenu stječe radne navike putem više studenskih poslova te aktivno volontirajući u knjižnicama. Volontira na Radionicama informatičke i informacijske pismenosti za beskućnike u KGZ - Gradskoj knjižnici te je suosnivačica i voditeljica čitateljskog kluba za djecu Knjigotron čije se radionice redovito odvijaju u KGZ - Dječjoj knjižnici Marina Držića. Trenutno pohađa i tečajeve ruskog i njemačkog jezika, dok se engleskim jezikom služi vrlo dobro. Također je jedna od osnivačica i članica istaknutog i jedinstvenog, studentskog projekta Bibliocikliranje koji, zajedno s kolegama studentima i knjižničarima, provodi već dvije godine za redom.